

Vantaa

Heittäydy harrastukseen

**HSM-kehittämishankkeen
loppuraportti 2025–2026**

HSM liikuntaharrastuksesta polku seuratoimintaan

Sisällysluettelo

Tiivistelmä	5
Hankkeen keskeiset käsitteet	6
1 Johdanto ja tausta	7
1.1 Lähtökohdat.....	7
1.2 Hankehakemus ja rahoitus.....	7
1.3 Hankkeen tavoitteet	9
1.4 Organisointi ja yhteistyöverkosto	9
Ohjausryhmä.....	9
Toimialat ja koulut	10
Seurat ja muut kumppanit.....	10
2 Kasva harrastajaksi – hankkeen kantava filosofia	12
2.1 Teeman lähtökohdat	12
2.2 Teoreettinen perusta	12
2.3 Teema käytännössä: rakenteista materiaaleiksi	13
Opas toimijoille ja ohjaajille	13
Turvallisten aikuisten perehdytys.....	13
Kasva harrastajaksi -opas huoltajille	13
3 Liikuntailtapäivän toimintamalli ja toteutus.....	15
3.1 Konsepti ja rakenne	15
3.2 Ilmoittautuminen ja ryhmiinjako	16
3.3 Siirtymät ja turvallinen aikuinen -malli.....	17
Turvalliset aikuiset.....	17
Siirtymätavat	18
3.4 Välipalapilotti.....	18
3.5 Kuljetukset ja logistiikka.....	19
3.6 Lajisisällöt ja pedagogiikka	20
3.7 Turvallisuus ja haastavat tilanteet.....	20
Tapaturmat	21

Väkivalta- ja kiusaamistilanteet.....	21
3.8 Tietosuoja	21
4 Seurayhteistyö ja hankinnat.....	23
4.1 Kilpailutus ja osallistumisen kynnyksen madaltaminen	23
Ohje urheiluseura ry:lle	23
4.2 Toimintakortit ja seurojen tukimateriaalit.....	24
Toimintakortit	25
4.3 Tilankäytön kehittäminen.....	25
4.4 Lajikokeilut, kesäajan toiminta ja nuorten työllistäminen	26
Hankinta	26
Nuorten työllistämisen lisäosa	26
Osallistuminen ja havainnot.....	27
5 Liikuntailtapäivän tulokset ja vaikuttavuus	27
5.1 Osallistuminen lukuina	27
5.2 Pitovoima-analyysi ja osallistujaluokittelu	28
5.3 Siirtymien ja etäisyyden merkitys.....	30
5.4 Kyselyiden tulokset	30
5.5 Tutkimusyhteistyö	31
Väitöskirjatutkimus.....	31
5.6 Kolmen kampuksen urheiluopiston asiantuntijatyö	32
5.7. Muu yhteistyö.....	33
Kokemusasiantuntijoiden kouluvierailut.....	33
5.8 Talous.....	33
6 Tavoitteiden toteutumisen arviointi	35
Tavoite 1: Seurojen osallistumisen lisääminen ja kynnyksen madaltaminen	35
Tavoite 2: Polku Harrastusten Vantaan toiminnasta seuraharrastukseen.....	35
Tavoite 3: Tilankäytön kehittäminen.....	36
Tavoite 4: Monistettavan yhteistyömallin pilotointi	36
7 Johtopäätökset, opit ja suositukset.....	37

7.1 Vahvuudet	37
7.2 Kehittämiskohteet	37
7.3 Toimintamallin siirrettävyys	38
7.4 Tiedolla johtamisen synteesi	40
7.5 Muistilista mallin käyttöönottoon	41
Ennen päätöstä	41
Valmisteluvaihe (noin 6 kuukautta ennen aloitusta)	42
Ilmoittautuminen ja kauden käynnistys	43
Kauden aikana ja sen jälkeen	43
Liitteet	44
A. Hankkeen perusta	44
B. Liikuntailtapäivä-konseptin kuvaus (Kolmen kampuksen urheiluopisto)	44
C. Muut materiaalit	44
D. Tietosuoja	45
E. Kysely- ja tutkimusraportit	45
G. Muut	45

Julkaisija

Vantaan kaupunki, liikuntapalvelut

HSM-kehittämishanke Heittäydy harrastukseen

07/2026

Kannen kuva

Vantaan kaupunki / Creative Day

Tiivistelmä

Heittäydy harrastukseen oli Vantaan kaupungin liikuntapalveluiden kehittämishanke, jossa pilotoitiin uutta tapaa järjestää Harrastamisen Suomen mallin (HSM) mukaista liikuntaharrastamista. Hanke toteutettiin 1.8.2025 – 31.7.2026, ja sen rahoitti Opetus- ja kulttuuriministeriö Suomi liikkeelle -ohjelman kehittämisavustuksella (135 000 euroa, enintään 80 % toteutuneista kokonaiskustannuksista). Hankkeen ydin oli liikuntailtapäivä: Myyrmäen suuralueen yhdeksän koulun kaikki kolmannet luokat, yhteensä 660 lasta, päättivät koulupäivänsä maanantaisin samaan aikaan, ja halukkaat lapset siirtyivät koulusta suoraan maksuttomaan, ohjattuun harrastustoimintaan.

Toimintamalli rakennettiin niin, että osallistumisen esteet poistettiin järjestelmällisesti: toiminta oli maksutonta, lapset valitsivat neljästä lajivaihtoehdosta, siirtymät koululta liikuntapaikoille kuljettiin turvallisen aikuisen johdolla tai huoltajan luvalla omatoimisesti, joukkoliikennematkat ja tarvittavat tilauskuljetukset maksettiin ja lapsille tarjottiin välipala. Toimintaa toteutti seitsemän urheiluseuraa tai yhdistystä, ja toimintakertoja järjestettiin kauden aikana 22. Ilmoittautumisia kertyi noin 400, toimintaan osallistui 271 lasta ja käyntikertoja kirjattiin noin 2 200. Lähes puolella ilmoittautuneista ei ollut ennestään ohjattua liikuntaharrastusta.

Osallistujien tyytyväisyys oli erittäin korkea (huoltajien kokonaisarvio 4,5/5), ja yli puolet lapsista ilmoitti haluavansa jatkaa harrastamista. Hankkeen tärkein yksittäinen havainto koskee ohjattuja siirtymiä: sujuvasti järjestetty siirtymä koulusta harrastukseen toimi saavutettavuuden ja yhdenvertaisuuden välineenä, ja sen vaikutus korostui aiemmin vähemmän liikkuneilla lapsilla. Sen sijaan matkan pituus ei selittänyt osallistumisen jatkuvuutta. Toiminnan kustannukset olivat noin 80 000 euroa ilman koordinaatiokuluja eli noin 200 euroa osallistujaa ja noin 36,5 euroa käyntikertaa kohden. Sellaisenaan malli ei ole kustannusrakenteeltaan suoraan laajennettavissa, mutta sen keskeiset elementit ja opit ovat siirrettävissä muihin kuntiin ja toimintaympäristöihin.

Tämä raportti on kirjoitettu laajaan jakoon. Se kuvaa, mitä tehtiin ja miten – niin tarkasti, että toinen kunta tai muu toimija voi ottaa liikuntailtapäivämallin käyttöön tai poimia sen opeista aineksia omaan kehittämistyöhönsä. Luvuissa 1–2 kuvataan hankkeen tausta ja kantava filosofia, luvussa 3 toimintamallin käytännön toteutus, luvussa 4 seurayhteistyö ja hankinnat, luvussa 5 tulokset ja vaikuttavuus, luvussa 6 tavoitteiden toteutuminen ja luvussa 7 johtopäätökset sekä muistilista mallin käyttöönottoon. Liitteinä ovat muun muassa JHS 152 –suosituksen mukaiset prosessikuvaukset, oppaat ja kysely- sekä analyysiraportit.

Hankkeen keskeiset käsitteet

Harrastamisen Suomen malli (HSM) – valtakunnallinen malli, joka tarjoaa peruskoululaisille mahdollisuuden osallistua toiveisiin perustuvaan ja maksuttomaan harrastustoimintaan koulupäivän yhteydessä.

Harrastusten Vantaa – Harrastamisen Suomen mallin toteutus Vantaalla. Toimintaa järjestetään koko kaupungin alueella, ja siihen osallistuu vuosittain noin 6 000 koululaista.

Liikuntailtapäivä – hankkeessa pilotoitu toimintamalli, jossa alueen koulujen yksi ikäluokka päättää koulupäivänsä samana päivänä samaan aikaan ja halukkaat siirtyvät suoraan ohjattuun, maksuttomaan liikuntaharrastukseen.

Ohjattu siirtymä – turvallisen aikuisen johdolla tapahtuva siirtymä koululta liikuntapaikalle ja takaisin. Siirtymään voi sisältyä joukkoliikenteen käyttöä, jolloin turvallinen aikuinen opastaa sen käytössä ja lapsen matka on maksettu.

Turvallinen aikuinen – aikuinen saattaja, joka kulkee lapsiryhmän mukana siirtymissä, on apuna harrastuksen aikana ja toimii yhteyshenkilönä huoltajien suuntaan.

Matalan kynnyksen liikuntaharrastus – harrastustoiminta, johon voi osallistua ilman aiempaa lajitaustaa ja johon on helppo tulla mukaan. Toiminta on tyypillisesti lähellä kotia tai koulua, maksutonta tai edullista, ja tieto siitä on helposti saatavilla.

Etsivä harrastustoiminta – toiminta, joka auttaa lasta, nuorta tai perhettä harrastuksen löytämisessä ja siihen ilmoittautumisessa ja voi sisältää muita harrastuspolulle etenemistä edistäviä tukitoimia.

Pitovoima – tässä raportissa: osallistumisen jatkuvuus eli se, missä määrin toimintaan ilmoittautuneet ja sen aloittaneet lapset jatkavat osallistumista kauden aikana ja kausien välillä.

1 Johdanto ja tausta

1.1 Lähtökohdat

Heittäydy harrastukseen -hanke rakentui aiemman kehittämistyön varaan. Kaudella 2023–2024 Espoon, Helsingin, Jyväskylän, Turun ja Vantaan liikuntapalvelut toteuttivat Harrastamisen Suomen mallin suurten kaupunkien kehittämishankkeen, jonka koordinoinnista vastasi Turku ja jonka toteutukseen osallistuivat myös Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellinen tiedekunta ja Itsenäisyyden juhlavuoden lastensäätiö. Yhteishankkeen nykytila-analyysissä tunnistettiin, että erityisesti suuriin kaupunkeihin on muodostunut kaksi erillistä lasten liikuntaharrastamisen toimintakulttuuria: Harrastamisen Suomen mallin matalan kynnyksen toiminta sekä perinteinen seuratoiminta. Näiden väliltä puuttuu yhteys, mikä uhkaa seuratoiminnan saavutettavuutta ja lisää harrastamisen eriarvoistumista.

Vantaalla lähtökohtiin vaikutti lisäksi lyhyessä ajassa tapahtunut väestörakenteen muutos. Hankkeen valmisteluvaiheessa tunnistettiin, että pistemäinen, yksittäisiin lapsiin kohdistuva etsivä harrastustoiminta ei ole riittävää alueilla ja kouluissa, joissa jopa noin puolet oppilaista on maahanmuuttajataustaisia. Suomalainen harrastamisen kulttuuri on monelle perheelle vieras, ja alueiden välillä on huomattavia eroja siinä, kuinka hyvin harrastustoiminta tavoittaa lapsia. Tämä johti hankkeen universaaliin, koko ikäluokalle suunnattuun lähestymistapaan: vaikuttavampaa voi olla rakentaa koko ikäluokan tavoittava rakenne kuin kohdistaa tukitoimia yksittäisiin lapsiin.

Kolmas keskeinen lähtöhavainto oli, että harrastamisen jatkumisen kannalta kaksi ensimmäistä kuukautta ovat ratkaisevia. Uudessa liikuntaryhmässä on paljon opeteltavaa, ja myöhästymiset, poissaolot, väsymys tai varusteiden unohtuminen voivat katkaista kiinnostavaltakin vaikuttaneen harrastuksen alkuunsa. Tästä syystä hankkeessa panostettiin nimenomaan harrastamisen alkuvaiheen tukirakenteisiin: siirtymiin, aikuisen läsnäoloon, välipalaan ja perheiden monikieliseen viestintään.

1.2 Hankehakemus ja rahoitus

Vantaan kaupunki haki hankkeelle 140 000 euron valtionavustusta Hankeavustukset Suomi liikkeelle -kehittämisavustuksista (Harrastamisen Suomen mallin liikuntaharrastamisesta polku seuratoimintaan). Hakemuksessa esitetyt kokonaiskustannukset olivat 176 000 euroa. Avustuspäätöksen teki Etelä-Suomen aluehallintovirasto (nykyisin Lupa- ja valvontaviraston liikuntatoimi), joka myönsi toiminnalle valtionavustusta 135 000 euroa. Hanke haettiin

liikuntapalveluiden nimissä, mutta hakuvaiheen valmistelussa olivat vahvasti mukana myös perusopetus, elinikäisen oppimisen palvelualue sekä paikalliset urheiluseurat. Omarahoitusosuus katettiin liikuntapalveluiden budjetista.

Hakija	Vantaan kaupunki
Hankkeen nimi	Heittäydy harrastukseen
Avustusmuoto	Suomi liikkeelle -kehittämisavustus (HSM: liikuntaharrastamisesta polku seuratoimintaan)
Haettu avustus	140 000 €
Hakemuksen kustannusarvio	176 000 €
Myönnetty avustus	135 000 €
Avustuksen enimmäisosuus	80 % toteutuneista kokonaiskustannuksista
Avustuksen käyttöaika	1.8.2025–31.7.2026
Rahoittaja	Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM)
Avustuspäätöksen tekijä	Etelä-Suomen aluehallintovirasto (nykyisin Lupa- ja valvontaviraston liikuntatoimi)

Taulukko 1. Valtionavustuspäätöksen yhteenveto.

1.3 Hankkeen tavoitteet

Hankehakemuksessa hankkeelle asetettiin neljä tavoitetta:

- **Tavoite 1:** Lisätä urheiluseurojen osallistumista Harrastusten Vantaa – toimintaan madaltamalla kynnystä ja selkeyttämällä toimintamallia.
- **Tavoite 2:** Luoda selkeä ja monipuolinen polku Harrastusten Vantaan toiminnasta liikuntaseurassa tapahtuvaan harrastukseen.
- **Tavoite 3:** Kehittää tilankäyttöä niin, että se palvelee paremmin harrastustoiminnan järjestämistä.
- **Tavoite 4:** Pilotoida Myyrmäessä toimiva yhteistyömalli, jota voidaan laajentaa koko Vantaalle.

Tavoitteiden taustalla oli havainto, että vantaalaiset urheiluseurat eivät ole lähteneet Harrastusten Vantaan toimintaan mukaan niin laajasti kuin olisi mahdollista. Seurojen mukaan merkittävimpiä esteitä ovat olleet kilpailutukseen liittyvä hallinnollinen työ ja epävarmuus toiminnan vaatimuksista. Samaan aikaan ja samassa paikassa tapahtuvan monilajisen harjoittelun ajateltiin tuovan harrastamisen mahdollisuudet lapsille konkreettisesti esiin ja tarjoavan seuroille väylän tavoittaa oman alueensa lapset. Tavoitteeseen 2 sisältyi myös harrastamisen jatkuvuuden vahvistaminen loma-ajan toiminnalla, sillä touko-syyskuun tauko on sitoutumisen näkökulmasta pitkä ja seurojen kesäleiritoiminta on osalle perheistä kustannusten vuoksi saavuttamattomissa.

Hankekauden toimenpiteiksi kirjattiin seurojen aktiivinen osallistaminen suunnitteluvaiheesta alkaen, selkeän toimintamallin luominen seuroille, tilankäytön kehittämismahdollisuuksien selvittäminen, monilajisen liikuntailtapäivän toteuttaminen sekä kesäajan harrastustoiminnan kehittäminen. Tavoitteiden toteutumista arvioidaan luvussa 6.

1.4 Organisointi ja yhteistyöverkosto

Ohjausryhmä

Hankkeelle perustettiin ohjausryhmä, joka hankehakemuksen kirjauksen mukaisesti toimi hankkeen arvioinnin, seurannan ja vaikuttavuuden osalta päättävänä elimenä. Ohjausryhmässä olivat edustettuina liikunnan, elinikäisen oppimisen ja perusopetuksen palvelualueet sekä seuratoimijat ja hankkeen asiantuntijakumppanit. Puheenjohtajana toimi liikuntapäällikkö ja varapuheenjohtajana liikunnansuunnittelija; hankkeen projektikoordinaattori

vastasi valmistelusta ja muistioista. Ohjausryhmä kokoontui hankekauden aikana yhdeksän kertaa (elokuu 2025 – kesäkuu 2026), tiheämmin hankkeen alkuvaiheessa ja harvemmin loppukaudesta.

Toimialat ja koulut

Liikuntailtapäivän suunnittelusta ja toteutuksesta vastasivat kaupunkikulttuurin toimiala (liikuntapalvelut). Kasvatuksen ja oppimisen toimiala, kaupunkiympäristön toimiala sekä konsernijohdon ja elinvoiman toimiala tukivat suunnittelua ja toteutusta asiantuntija-apuna. Toimintaan osallistui yhdeksän Myyrmäen suuralueen koulua, joiden rehtoreiden yhteinen päätös mahdollisti sen, että kolmansien luokkien koulupäivä päättyi maanantaisin samanaikaisesti. Tämä rakenteellinen ratkaisu oli koko toimintamallin perusta.

Seurat ja muut kumppanit

Liikuntailtapäivän sisällöistä vastasi seitsemän urheiluseuraa tai yhdistystä (IF Helsing Atlas, PuHu Juniorit, Salibandy Vantaa, Vantaan Jalkapalloseura, Vantaan Salamat, Vantaan Tanssiopisto, Vantaan Voimisteluseura). Kaikki toimijat tarjosivat alueella jo ennestään lapsille ja nuorille paikallisia ja pitkiä liikunnan harrastuspolkuja. Seurat tulivat mukaan Harrastusten Vantaan kilpailutuksen kautta ja allekirjoittivat liikuntailtapäivää koskevan erillissopimuksen.

Muita keskeisiä kumppaneita olivat:

- **Kolmen kampuksen urheiluopisto Oy**, joka valittiin tarjouskilpailulla hankkeen asiantuntijapalveluiden tuottajaksi ja vastasi muun muassa seurakyselyistä ja toiminnan ulkopuolisesta arvioinnista.
- **Laurea-ammattikorkeakoulun NuORTO-hanke** (Euroopan sosiaalirahaston rahoittama), joka tuotti turvallisten aikuisten koulutus- ja reflektiosisältöjä.
- **DreamChasers ry**, monikulttuurinen yhdistys, jonka kautta palkattiin nuoria toimimaan turvallisina aikuisina siirtymissä ja kesätoiminnan ohjaajina.
- **Etelä-Suomen Liikunta ja Urheilu ry (ESLU)**, joka osallistui seuroille suunnattujen tukimateriaalien tuottamiseen.

- **Helsingin yliopiston väitöskirjatutkija**, joka toteutti lasten ja huoltajien haastattelu- ja kyselytutkimusta.
- **Hämeen ammattikorkeakoulun opinnäytetyöntekijä**, joka laati siirtymien tueksi liikennekasvatuksen koulutuskokonaisuuden turvallisille aikuisille.

Työn tueksi koottu verkostoyhteistyö HSL:n ja Pyöräilykuntien verkoston kanssa johti lisäksi yhteisesti yhdelle koululle järjestettyyn Liikennekasvatuspäivään.

- **Vantti** (ateria- ja puhtauspalvelut), joka tuki välipalatoiminnan toteutusta

Raportissa kaupungin ja kumppaneiden henkilöihin viitataan pääsääntöisesti roolinimikkeillä. Yhteistyön rakenne kuvataan tarkemmin luvuissa 3–5 kunkin toiminnon yhteydessä.

2 Kasva harrastajaksi – hankkeen kantava filosofia

2.1 Teeman lähtökohdat

Hankkeen kantavaksi ajatukseksi muotoutui ”Kasva harrastajaksi”. Sen ytimessä on näkemys, että harrastaminen on tärkeä osa lapsen arkea ja kasvua, mutta harrastuksen aloittaminen ja erityisesti sen jatkuminen edellyttävät taitoja, tukea ja toimivia rakenteita, jotka eivät synny itsestään. Teema kiteytyy ajatukseen siitä, että harrastamisen taidot ovat arjen taitoja: harrastajaksi kasvaminen ei tarkoita pelkkää lajitaitojen oppimista vaan myös rutiinien, itsestä huolehtimisen ja itsesäätelyn kehittymistä.

Teeman muotoutumiseen vaikuttivat kolme luvussa 1.1 kuvattua lähtöhavaintoa: kahden toimintakulttuurin välinen kuilu, pistemäisen etsivän työn riittämättömyys korkean maahanmuuttajataustan alueilla sekä harrastamisen kahden ensimmäisen kuukauden ratkaiseva merkitys. Näistä seurasi johtopäätös, että harrastajaksi kasvaminen on taitojen kehittymisen prosessi, jota aikuisten on tuettava etenkin alkuvaiheessa. Säännöllinen harrastaminen kehittää itsesäätelytaitoja ja itsestä huolehtimisen taitoja, ja sitoutuminen opettaa sinnikkyyttä, aikatauluttamista ja pitkäjänteisyyttä – taitoja, joita ei opita pelkästään koulussa.

2.2 Teoreettinen perusta

Teema nojaa harrastamisen tarkasteluun taitona ja kehitysprosessina. Keskeinen näkökulma on itsesäätely: lapsi voi aidosti haluta harrastaa, mutta itsesäätelytaitojen puute voi estää tavoitteen saavuttamisen. Lähtökohdaksi tunnistettiin myös, että heikommassa asemassa olevat lapset saavat yleensä vähemmän tukea itsesäätelyn kehittämiseen kuin ikätoverinsa, mikä korostaa yhdenvertaisuutta tukevan toiminnan merkitystä. Teeman taustalla vaikuttavat seuraavat teoreettiset lähestymistavat:

- **Itsemääräämisteoria (Deci & Ryan 2000):** motivaatio ja sitoutuminen rakentuvat autonomian, pätevyyden ja yhteenkuuluvuuden psykologisten perustarpeiden kautta. Ympäristö voi tukea motivaatiota tarjoamalla valinnanmahdollisuuksia, sopivia haasteita, kannustavaa palautetta sekä turvallisen ja hyväksyvän ilmapiirin.

- **Osallisuuden tikapuumalli (Hart 1992):** pelkkä mukana oleminen ei vielä merkitse todellista osallisuutta, vaan olennaista on lapsen mahdollisuus tulla kuulluksi ja vaikuttaa toiminnan sisältöihin.
- **Ekologinen systeemiteoria (Bronfenbrenner 1979, 1994):** lapsen hyvinvointi rakentuu eri elinympäristöjen vuorovaikutuksessa. Koulupäivän ja harrastustoiminnan yhdistäminen voidaan jäsentää uutena kasvu ympäristönä, joka rakentaa yhteyttä lapsen lähiyhteisöjen välille.

2.3 Teema käytännössä: rakenteista materiaaleiksi

Teema toteutui ennen kaikkea liikuntailtapäivän toimintamallissa, joka kuvataan luvussa 3. Universaali, koko ikäluokan kattava rakenne, ohjatut siirtymät, turvallisen aikuisen läsnäolo ja välipala olivat kaikki vastauksia harrastamisen alkuvaiheen tukemiseen, jotta kaikilla lapsilla olisi yhtäläiset mahdollisuudet osallistua perhetaustasta tai taloudellisista resursseista riippumatta. Rakenteiden lisäksi teema vietiin käytäntöön kolmen materiaalikokonaisuuden kautta:

Opas toimijoille ja ohjaajille

Heittäydy harrastukseen – opas toimijoille ja ohjaajille -julkaisu (09/2025) vei teeman osaksi ohjaajien työtä. Oppaan Kasvata harrastajaksi -osiossa harrastamisessa opittavat taidot jäsennettiin arjen perustaitojen näkökulmasta: liikuntaharrastus opettaa rutiineja, vastuullisuutta ja tukee hyvinvointia. Opas tuki ohjaajia myös haastavien tilanteiden kohtaamisessa periaatteella ”lapsi ei toimi tahallaan väärin”, ja erillinen osio käsitteli monikielisyiden huomioimista.

Turvallisten aikuisten perehdytys

Sama ajatuspohja kulki turvallisten aikuisten perehdytyksessä. Perehdytysmateriaalissa korostettiin, että liikuntatottumuksen muodostaminen perustuu säännölliseen toistoon, mutta käyttäytymisen muutoksen käynnistäminen ja ylläpitäminen vaatii itsesäätelytaitoja. Turvallisen aikuisen tehtävä tukea lasta siirtymissä ja toiminnassa kytkeytyi näin suoraan teeman tavoitteisiin.

Kasva harrastajaksi -opas huoltajille

Teeman keskeisin yksittäinen tuotos on huoltajille suunnattu Kasva harrastajaksi – ja harrastajan vanhemmaksi -opas (01/2026). Opas antaa huoltajille välineitä tukea lasta erityisesti harrastamisen alkuvaiheen haasteissa: miksi liikuntaa kannattaa harrastaa, miten tunnistaa vähäinen liikkuminen, mitä sanoa, kun lapsen into heikkenee, sekä käytännön tietoa seuroista ja ilmoittautumisesta. Opas nojaa auktoritatiivisen vanhemmuuden ajatukseen: aikuinen asettaa rajat mutta kuuntelee lasta – liikkuminen arjessa ei ole neuvottelukysymys, mutta liikuntamuoto voi olla lapsen valittavissa.

Yhdenvertaisuuden vahvistamiseksi opas käännettiin suomen lisäksi 13 kielelle (albania, arabia, bengali, englanti, farsi, nepali, ruotsi, somali, turkki, ukraina, uzbekki, venäjä, viro). Monikielisyys vastaa suoraan valmisteluvaiheen havaintoon siitä, että harrastamisen käytännöt eivät ole kaikille perheille tuttuja. Opas on julkaistu Vantaan kaupungin verkkosivuilla, ja sitä voidaan hyödyntää laajasti eri toimijoiden viestinnässä.

3 Liikuntailtapäivän toimintamalli ja toteutus

Tämä luku kuvaa, miten liikuntailtapäivä käytännössä rakennettiin ja toteutettiin lukuvuonna 2025–2026. Kuvaus etenee toiminnon kerrallaan: mitä tehtiin, kuka vastasi mistäkin, mitä järjestelmiä ja asiakirjoja käytettiin ja mitä matkan varrella opittiin. Keskeisistä toiminnoista on laadittu JHS 152 -suosituksen mukaiset prosessikuvaukset, jotka ovat raportin liitteinä. Osiossa kuvataan toiminnan logiikka ja käytännön ratkaisut; toistamiseen tarvittavat vaihekohtaiset tiedot löytyvät prosessikuvauksista.

3.1 Konsepti ja rakenne

Liikuntailtapäivä on rakenteellinen yhteistyömalli perusopetuksen, kaupungin ja urheilu- ja liikuntayhdistysten välillä. Sen ydin on kolmen toimijan selkeä roolitus: koulut sitoutuvat päättämään opetuksen valitulta ikäryhmältä samaan kellonaikaan sovittuna viikonpäivänä ja toimivat viestintäkanavana perheisiin, kaupunkikulttuurin toimiala vastaa kokonaisuuden koordinoinnista, ilmoittautumisista, lajiryhmien muodostamisesta ja tilojen mahdollistamisesta, ja urheiluseurat ja liikuntayhdistykset vastaavat oman lajinsa ohjatusta toiminnasta ja sen sisällöistä. Lapsen ja perheen näkökulmasta kokonaisuus näyttäytyy yhtenä palveluna, ei erillisinä toimijoina.

Pilotissa liikuntailtapäivä järjestettiin maanantaisin klo 13.15–15.15. Kaikkien yhdeksän koulun (Askiston, Hämeenkylässä, Kaivokselan, Kivimäen, Martinlaakson, Pähkinärinteen, Rajatorpan ja Uomarinteen koulut sekä Mårtensdals skola) kolmansien luokkien koulupäivä päättyi maanantaisin porrastetusti noin klo 12 tai klo 13, minkä jälkeen koululta sai mukaan välipalan ja siirryttiin harrastuspaikalle. Toiminta toteutettiin koulukohtaisesti porrastaen kahdessa osassa (klo 13.15–14.15 ja 14.15–15.15), mikä mahdollisti tilojen ja ohjaajaresurssin tehokkaan käytön.

Toimintaa järjestettiin neljässä toimipisteessä (Virtatalo, Myyrmäki-halli, Energia Areena ja VVS Temppis), joihin seitsemän seuran ja yhdistyksen lajitarjonta ryhmiteltiin neljäksi lajiryhmäksi: sisäpallolu (salibandy, koripallo ja käsipallo), yleisurheilu ja jalkapallo, tanssi sekä temppuilu ja akrobatia. Lapsi valitsi ilmoittautuessaan lajiryhmän, ja lajiryhmän sisällä hän osallistui kauden aikana kaikkiin tarjolla oleviin lajeihin. Lajiryhmän vaihto oli mahdollista lukukausien vaihtuessa. Kolme toimipisteistä sijaitsi noin kilometrin etäisyydellä toisistaan, ja yksi lähes neljän kilometrin päässä muista; sijaintien merkitystä kustannuksiin arvioidaan luvussa 7.3. Yhden alaryhmän enimmäiskoko oli 15–20 lasta yhtä ohjaajaa kohden. Tanssia lukuun ottamatta jokaisessa ryhmässä toimi

vähintään kaksi ohjaajaa. Ryhmien kokonaiskoot olivat Harrastusten Vantaan liikuntaryhmien keskimääräistä kokoa suuremmat (ks. luku 7.3).

Toimintakertoja oli 11 syksyllä (15.9.–1.12.2025) ja 11 keväällä (19.1.–13.4.2026); koulujen loma-aikoina toimintaa ei järjestetty. Yhden harrastuskerran ohjausaika oli noin 55 minuuttia, ja kaikki kerrat noudattivat yhteistä tuntirakennetta: aloitus, alkulämmittely, lajikohtaiset sisällöt ja yhteinen lopetus. Poikkeustilanteisiin varauduttiin ennalta sovituilla korvaavilla tiloilla, joita myös jouduttiin kauden aikana käyttämään.

Liitteet: Liikuntailtapäivä-konseptin kuvaus (Kolmen kampuksen urheiluopisto) sekä Liikuntailtapäivän sisällöt -julkaisu.

3.2 Ilmoittautuminen ja ryhmiinjako

Syksyn ilmoittautuminen kattoi ilmoittautumisen ja ryhmiinjaon sekä toiminnan käynnistyksen. Prosessin omistajana toimi projektikoordinaattori. Mukana olivat koulut (Wilma-viestintä) ja urheiluseurat ja ateriapalvelu (Vantti). Lomakkeet laadittiin Webropoliin, ja koulut välittivät ilmoittautumislinkin huoltajille Wilma-tiedotteella. Osallistuja- ja seurantalistoja ylläpidettiin Hellewi -järjestelmässä sekä taulukkolaskennassa.

Viestintä rakennettiin alusta alkaen monikieliseksi. Syksyn liikuntailtapäivästä kertova Wilma-tiedote toimitettiin kouluille 14 kielellä, ja kukin koulu jakoi tiedotteen huoltajille oman oppilaskuntansa kannalta tarpeellisilla kieliversioilla. Kaikki toiminnan aikainen viestintä ja asiakirjat – verkkosivut, tiedotteet, ilmoittautumis- ja suostumuslomakkeet, siirtymiä ja vakuutuksia koskevat ohjeet, huoltajille lähetetyt sähköpostit akuutit peruutusviestit mukaan lukien, informointiasiakirjat sekä loppukyselyn ja tutkimushaastattelujen materiaalit – julkaistiin kolmella kielellä: suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Käännökset ovat muiden kuntien hyödynnettävissä, mikä madaltaa vastaavan toteutuksen kynnystä merkittävästi.

Huoltaja täytti lomakkeella lapsen ja huoltajan tiedot, valitsi liikuntamuodon ensimmäisen ja toisen toiveen sekä antoi tarvittavat suostumukset (allergiatietojen käyttö, tutkimus, kuvauslupa ja yhteydenotto). Siirtymätiedot – siirtyykö lapsi ohjatusti vai omatoimisesti – huoltaja antoi erillisellä siirtymälomakkeella. Allergioita ei kysytty ilmoittautumislomakkeella, vaan erityisruokavaliot huomioitiin koululle aiemmin ilmoitettujen tietojen pohjalta; tämä minimoi kerättävän tiedon määrän (ks. luku 3.8).

Syyskauden aikataulu havainnollistaa prosessin rytmin: ilmoittautumislinkki jaettiin Wilmassa 11.8., ilmoittautuminen sulkeutui 24.8., ryhmäjako tehtiin seurojen avustamana 25.8. toiveiden ja paikkojen mukaan, ryhmä- ja

kuljetustiedot toimitettiin kouluille ja huoltajille 29.8. ja toiminta alkoi 15.9. Kevätkaudelle järjestettiin oma ilmoittautuminen vastaavalla prosessilla mutta erillistä kaveritoive- ja ryhmiinjaon vaihetta ei toteutettu. Ilmoittautumisia kertyi kauden aikana yhteensä noin 400.

Liitteet: Ilmoittautumisen prosessikuvaus (JHS 152) sekä ilmoittautumislomake.

3.3 Siirtymät ja turvallinen aikuinen -malli

Siirtymät koululta harrastuspaikalle ja takaisin olivat toimintamallin kriittisin ja eniten suunnittelua vaatinut osa. Ratkaisu rakennettiin kahden vaihtoehdon varaan: huoltaja valitsi, siirtykö lapsi aina ohjatusti turvallisen aikuisen johdolla vai saako hän siirtyä myös omatoimisesti kävellen, pyörällä tai itse hankitulla joukkoliikennelipulla. Omatoiminen siirtyminen edellytti aina huoltajan ennakkosuostumusta. Siirtymä oli samalla pedagoginen elementti: kävely tai pyöräily lisäsi arkiaktiivisuutta ja opetti ajanhallintaa, liikenteessä liikkumista ja reittien suunnittelua.

Turvalliset aikuiset

Ohjatut siirtymät toteutti turvallisten aikuisten joukko, joka koostui kahdesta ryhmästä: jokaiselta koululta osoitettiin yksi koulun henkilökuntaan kuuluva turvallinen aikuinen, joka vastasi myös välipalojen jakelusta yhdessä koulun keittiön kanssa. Lisäksi siirtymissä toimi DreamChasers ry:n kautta palkattuja nuoria. Turvallinen aikuinen kulki lapsiryhmän mukana siirtymissä, oli apuna harrastuksen aikana ja toimi yhteyshenkilönä huoltajien suuntaan.

Koulujen turvallisten aikuisten palkkakustannukset tästä tehtävästä maksoi kasvatuksen ja oppimisen toimiala (perusopetus); osuutta ei sisällytetty hankkeen budjettiin (ks. luku 5.8). Järjestelyn vahvuus oli, että lapsille tuttu, pedagogisen koulutuksen saanut aikuinen kulki ryhmän mukana. Järjestelyn soveltuvuutta laajempaan käyttöön selvitettiin hankkeen aikana, ja selvityksen perusteella vastaava käytäntö ei ole nykyisen perusopetuslain puitteissa jatkossa mahdollinen: perusopetuksen palvelussuhteessa olevan koulun henkilöstön työhön ei voida sisällyttää kouluopetuksen ulkopuolista vapaa-ajan toimintaa, kuten saattamis- ja avustamistehtäviä. Estettä ei sen sijaan ole silloin, kun koulussa työskentelevä henkilö – esimerkiksi koulunuorisotyöntekijä tai koululla toimiva liikunnanohjaaja – on nuorisopalveluiden tai liikuntapalveluiden palveluksessa. Vastaavaa mallia suunnittelevan kannattaa siksi rakentaa turvallisten aikuisten resursointi alusta alkaen vapaa-ajan toimialojen kautta.

Turvalliset aikuiset perehdytettiin tehtävänsä kahdella kokonaisuudella. Liikennekasvatukseen liittyvä perehdytys rakennettiin Hämeen

ammattikorkeakoulun opinnäytetyönä, joka oli katsottavissa YouTuben kautta. Psykologisen turvallisuuden perehdytys toteutettiin Turvallinen aikuinen harrastustoiminnassa -webinaarina (1.9.2025) yhteistyössä Laurea-ammattikorkeakoulun NuORTO-hankkeen kanssa. NuORTO-hanke valmisti myös Nuorten turvallisten aikuisten havainnointi- ja palautekeskustelulomakkeen osaamisen kehittämisen tueksi, vaikka siihen liittyvä oppilastyöhön liittyvä varsinainen tutkimus jäikin toteuttamatta. Nuorten perehdytys sisältöjä jatkojalostettiin erilliseksi perehdytysmateriaaliksi kevätkaudelle, sillä vasta työelämänsä alkutaipaleella olevista nuorista osa tarvitsi paljon tukea tehtävässä menestyksekkäästi suoriutumiseen.

Siirtymätavat

Siirtymätapa määriteltiin koulukohtaisesti matka-ajan perusteella. Lähimpänä sijaitsevista kouluista siirryttiin kävellen tai pyörällä. Suurin osa siirtymistä kuljettiin joukkoliikenteellä turvallisen aikuisen johdolla. Kouluille, joista matka-aika julkisilla ylitti 30 minuuttia, järjestettiin tilauskuljetus (ks. luku 3.5). Paluumatkalla lapset saatettiin takaisin koululle tai lähemmäs kotia. Saattaminen molempiin suuntiin oli tärkeää myös vakuutusturvan vuoksi: ryhmätapaturmavakuutus on voimassa suoralla siirtymäreitillä, ja reitiltä poikkeaminen – esimerkiksi kioskikäynti – katkaisee vakuutuksen voimassaolon. Koululla jaettu välipala vähensi osaltaan tarvetta poiketa reitiltä (ks. luku 3.4). Siirtymät pyrittiin aina järjestämään, mutta niitä ei voitu taata kaikissa tilanteissa, esimerkiksi sairauspoissaolojen kasautuessa – tämä reunaehto viestittiin huoltajille avoimesti etukäteen.

Liitteet: Turvallinen aikuinen -prosessikuvaus (JHS 152), koulutuskoonti, perehdytysdiat, havainnointilomake, liikennekasvatuksen opinnäytetyö sekä siirtymien suostumuslomake.

3.4 Välipalapilotti

Välipala kytkettiin toimintamalliin kahdesta syystä: pitkä päivä edellytti jaksamisen tukemista, ja koululla tarjottava välipala kokosi lapset yhteen ennen siirtymää, mikä ehkäisi reitiltä poikkeamista. Toteutus rakennettiin tarkoituksella matalakustanteiseksi: välipalat koostettiin ensisijaisesti kasvatuksen ja oppimisen toimialan hätäruokavarastojen hävikistä, jonka käytölle hankittiin lupa ja kustannuspaikka. Viikoittainen tuotepaketti sisälsi välipalakeksin sekä smoothien tai mehukeiton. Jakelusta vastasi koulun turvallinen aikuinen yhdessä koulun keittiön kanssa.

Erityisruokavaliot huomioitiin koululle ilmoitettujen tietojen pohjalta: ateriapalvelu (Vantti) tarkisti koulukohtaiset osallistujat ja teki kauden alussa erillistilauksen spesifejä allergioita varten. Huoltajille viestittiin, että ilmoittauduttaessa kesken

kauden, on viive erityisruokavaliotiedon siirtymisessä välipalajärjestelyihin noin puolitoista viikkoa. Ratkaisu osoittautui toimivaksi ja kustannuksiltaan vähäiseksi, ja välipala koettiin palautteissa tärkeäksi osaksi toimintaa; kehittämistarpeitakin tunnistettiin muun muassa valikoiman monipuolisuudessa.

Liitteet: Välipalojen prosessikuvaus (JHS 152)

3.5 Kuljetukset ja logistiikka

Joukkoliikennesiirtymien lippuratkaisu selvitettiin Helsingin seudun Liikenteen HSL:n kanssa ennen kauden alkua. HSL:lle tiedusteltiin kahta vaihtoehtoa: oppilaskohtaisten koulumatkalippujen käyttöä liikuntailtapäivän siirtymiin ja koulujen Kanta-korttien (koulupäivän aikaisten ryhmämatkojen lippujen) käyttöä. HSL ei suosittanut koulumatkalippujen käyttöä, mutta Kanta-korttien käyttö liikuntailtapäivässä hyväksyttiin, ja toiminnassa mukana olevat aikuiset saivat toimia korttien haltijoina. Lapsen joukkoliikennematka oli näin maksettu aina, kun hän kulki siirtymän turvallisen aikuisen kanssa. Sen sijaan Kanta-kortti ei kattanut Turvallisen aikuisen matkaa. HSL reittioppaan kävelynopeudeksi asetettiin mitoituksessa rauhallinen (3,5 km/h); kokemuksen perusteella osassa siirtymiä hidas kävelynopeus (2,5 km/h) olisi vastannut lasten todellista vauhtia vielä paremmin varsinkin toiminnan alkuvaiheessa.

Tilauskuljetukset järjestettiin kouluille, joiden matka-aika harrastuspaikalle julkisilla oli yli 30 minuuttia. Tarve määriteltiin HSL-reittioppaan avulla koulujen ja liikuntapaikkojen osoitteista, minkä jälkeen laadittiin viikoittain toistuva kuljetusaikataulu ja arvioitiin henkilömäärät kaluston mitoittamiseksi. Syksyn kuljetuksista tehtiin minikilpailutus sähköpostitse kaupungin sopimustoimittajille. Kevätkauden kuljetukset kilpailutettiin erikseen. Kuljetuksissa lisäarvona nähtiin GPS-seuranta, ja siitä hyvissä ajoin ennakoon toimitettu seurantalinkki, joka välitettiin kaikille tilausajoon osallistuville turvallisille aikuisille.

Tilausajot hankitaan yleensä VATI-tilausjärjestelmän kautta: tilaajatunnusten puutteen ja sopimuskatkosten vuoksi minikilpailutus tehtiin kuitenkin hankinta-asiantuntijan ohjeesta sähköpostitse. Kokemus on hyödyllinen muille toteuttajille: tilausjärjestelmien käyttöoikeudet ja sopimuskausien katkokset kannattaa varmistaa hyvissä ajoin ennen toimintakauden alkua.

Liitteet: HSL-lippujen ja Kanta-korttien hankinnan prosessikuvaus (JHS 152), tilauskuljetusten hankinnan prosessikuvaus (JHS 152) sekä minikilpailutuksen kuvaus.

3.6 Lajisisällöt ja pedagogiikka

Seurat vastasivat harrastuskertojen sisällöistä itsenäisesti yhteisten raamien sisällä. Raamien suunnittelun tukena toimi Kolmen kampuksen urheiluopisto. Jokaiselle lajille määriteltiin ydintavoitteet ja kausisuunnitelma, jossa 11 kerran kokonaisuus eteni tutustumisesta ja perustaidoista kohti soveltavaa tekemistä ja pelaamista valmistaen halukkaita myös seurassa harrastamisen polulle. Sisältöjen punainen lanka oli monipuolisuus ja onnistumisen kokemusten ruokkiminen. Monilajisissa kokonaisuuksissa kokeiltiin toteutustapaa, jossa lajit toimivat omissa ryhmissään samoissa tiloissa, mikä mahdollisti joustavan siirtymisen lajien välillä.

Pedagogista laatua tuettiin Heittäydy harrastukseen – opas toimijoille ja ohjaajille -julkaisulla (ks. luku 2.3), joka jäseni kasvatustavoitteet, haastavien tilanteiden kohtaamisen ja monikielisyyden huomioimisen kaikille ohjaajille yhteisellä tavalla. Toimintakauden aikana havaittiin, että ohjaajien osaaminen vaihteli ja että yksittäisenkin kerran ohjauskokemus vaikutti lasten osallistumiseen voimakkaasti (ks. luku 5). Tämä vahvisti käsitystä siitä, että ohjauksen laatu on erityisesti toiminnan alkuvuikoina kriittinen tekijä ja että sijaisjärjestelyihin kannattaa varautua ennakolta.

Liitteet: Liikuntailtapäivän sisällöt -julkaisu (lajikohtaiset ydintavoitteet ja kausisuunnitelmat) sekä opas toimijoille ja ohjaajille.

3.7 Turvallisuus ja haastavat tilanteet

Liikuntailtapäivä on vapaa-ajan toimintaa, joka perustuu nuorisolakiin, ei perusopetuslakiin. Käytännössä tämä tarkoitti, että vaikka liikuntailtapäivä oli kiinteässä yhteydessä koulupäivään, rakennettiin sille omat, koulun prosesseista erilliset turvallisuuskäytännöt: osallistujat vakuutettiin kaupungin ryhmätapaturmavakuutuksella, tapaturmien ja väkivaltatilanteiden käsittelylle laadittiin omat toimintamallit ja toiminnan järjestäjälle määriteltiin vastuut.

Pilotissa koulun ja vapaa-ajan rajapinta osoittautui käytännössä sekä vahvuudeksi että rajoitteeksi. Vahvuus oli, että pedagogisen koulutuksen saanut koulun turvallinen aikuinen osasi toimia liikuntailtapäivän tilanteissa luontevasti koulusta tutuilla toimintamalleilla, pystyi olemaan koteihin yhteydessä matalalla kynnyksellä ja saattoi ottaa myöhemmin selvinneen asian esille lasten kanssa seuraavalla kerralla – tämä lisäsi lasten turvallisuuden tunnetta. Jatkossa vastaavaa jatkumoa rajoittaa kuitenkin lainsäädäntö: perusopetuslain puuttumis-, kurinpito- ja turvaamissäännökset (perusopetuslain 29 §, 35 a § sekä 36–36 i §) koskevat koulun toimintaa, oppimisympäristöä ja koulumatkoja, joten vapaa-ajalla syntyneitä konflikteja ei voida käsitellä koulussa koulun keinoin. Yhdessä luvussa 3.3 kuvatun palkkauslinjauksen kanssa tämä tarkoittaa,

että koulupäivän ja vapaa-ajan toiminnan saumaton yhteistyö edellyttäisi nykyistä joustavampaa lainsäädäntöä.

Rajanveto on tärkeä ymmärtää – myös vanhempien – kahdesta syystä: tapaturmia ei käsitellä koulutapaturmina, eikä koulu voi puuttua vapaa-ajalla ilmenneisiin kiusaamis- tai väkivaltatilanteisiin, vaan vastuu on toiminnan järjestäjällä.

Tapaturmat

Osallistujat oli vakuutettu Vantaan kaupungin ryhmätapaturmavakuutuksella, joka kattoi toiminnan ja ohjatut siirtymät. Tapaturmatilanteessa ohjaaja tai turvallinen aikuinen antoi ensiavun ja arvioi hoidon tarpeen, tarvittaessa projektikoordinaattori koordinoi ja piti yhteyttä kotiin, ja huoltaja vastasi hoitoonohjauksesta; kaupungin edustaja teki tapaturmailmoituksen vakuutusyhtiön ilmoituskanavaan. Vakuutusyhtiön toimintaohjeet hoitoon hakeutumisesta sisällytettiin huoltajien infokirjeeseen, jotta menettely oli perheiden tiedossa ennalta.

Väkivalta- ja kiusaamistilanteet

Epäasialliseen, loukkaavaan ja väkivaltaiseen käytökseen puuttumiselle määriteltiin yhtenäinen toimintatapa: ohjaaja tai turvallinen aikuinen puuttuu tilanteeseen välittömästi ja arvioi sen vakavuuden. Turvallinen aikuinen keskustelelee tilanteeseen osallistuneiden lasten kanssa yksitellen eikä ryhmässä, ja ilmoittaa tilanteesta projektikoordinaattorille ja on yhteydessä huoltajiin. Jatkotoimista sovitaan huoltajien kanssa, ja tilanteen ratkeamista seurataan. Projektikoordinaattori kirjaa ilmoituksen ja on yhteydessä tarvittaessa myös sivusta seuranneiden lasten koteihin. Toimintamalli laadittiin ohjausryhmäkäsittelyn pohjalta kauden aikana, kun käytännön tilanteet osoittivat sen tarpeen. Malli vietiin osaksi nuorten turvallisten aikuisten perehdytystä. Seuroille tuotettu laajempi tukimateriaali kuvataan luvussa 4.2.

Liitteet: Tapaturmaohjeistuksen prosessikuvaus (JHS 152) ja väkivalta- ja kiusaamistilanteiden käsittelyn prosessikuvaus (JHS 152).

3.8 Tietosuoja

Hankkeessa käsiteltiin lasten, huoltajien, vapaaehtoisten ja ohjaajien henkilötietoja sekä toiminnan järjestämistä että tutkimusta varten. Koska käsittely kohdistui lapsiin eli erityistä suojaa tarvitsevaan ryhmään, henkilötietojen käsittelystä laadittiin tietosuojan vaikutustenarviointi kaupungin vakiopohjalle. Alkukartoitus tehtiin kesäkuussa 2025 ennen toiminnan alkua, ja se vahvisti täysimittaisen arvioinnin tarpeen. Arvioinnin valmisteli

projektikoordinaattori yhdessä tutkimuskumppaneiden ja kaupungin tietoturva-asiantuntijoiden kanssa.

Käsittely jäsennettiin tarkoituksen mukaan kolmeen tasoon: toiminnan järjestäminen, hankesuunnitelmaan kirjattu tulosseuranta ja tutkimus sekä erillistutkimus. Jokaisesta tasosta laadittiin tiedonkäsittelykaavio, joka kuvaa tiedon kulun, käsittelymuodon ja poistamisen vaiheittain. Keskeiset periaatteet olivat tietojen minimointi (kerättiin vain välttämätön; esimerkiksi allergiatietoja ei kysytty lomakkeella vaan hyödynnettiin koululle jo ilmoitettuja tietoja), käyttöoikeuksien rajaaminen (vain projektikoordinaattorilla oli pääsy raakadataan), tutkimuskäyttöön menevän tiedon pseudonymisointi tai anonymisointi sekä osoitetietojen geomaskaus ja aggregointi kaupungin paikkatietoasiantuntijan kautta ennen mahdollista luovutusta tutkijalle. Tiedoille määriteltiin enintään kahden vuoden säilytysaika ja poisto viimeistään heinäkuussa 2026; toteutumista seurattiin kalenterimuistutuksin.

Rekisteröidyille laadittiin informointiasiakirja, jossa käsittely kuvattiin ymmärrettävästi. Toimintaan osallistuminen ei edellyttänyt tutkimukseen osallistumista, vaan tutkimussuostumukset kysyttiin erikseen. Tietosuojatyö kannattaa muissa toteutuksissa aloittaa jo suunnitteluvaiheessa: vaikutustenarviointi ohjasi tässä hankkeessa konkreettisesti muun muassa lomakkeiden sisältöä ja tiedonsiirtoja tutkijoille.

Liitteet: Kuvaus vaikutustenarvioinnin ja informointiasiakirjan toteutuksesta, informointiasiakirja sekä tasojen 1–3 tiedonkäsittelykaaviot.

4 Seurayhteistyö ja hankinnat

Tässä luvussa kuvataan, miten hanke työskenteli urheiluseurojen kanssa liikuntailtapäivä -toimintamallin ulkopuolella: miten seurojen osallistumisen kynnystä madallettiin, millaista tukimateriaalia seuroille tuotettiin, mitä tilankäytön kehittämiseksi tehtiin ja miten kesäajan toiminta hankittiin ja toteutettiin. Luku vastaa erityisesti hankkeen tavoitteisiin 1 ja 3 sekä tavoitteen 2 loma-aikaa koskevaan osaan.

4.1 Kilpailutus ja osallistumisen kynnyksen madaltaminen

Seurojen mukaan merkittävimpiä esteitä Harrastusten Vantaan toimintaan osallistumiselle ovat olleet kilpailutukseen liittyvä hallinnollinen työ ja epävarmuus toiminnan vaatimuksista. Hankkeessa tähän vastattiin kolmella tavalla: ottamalla seurat mukaan toiminnan suunnitteluun alusta alkaen, tekemällä hankintaprosessi näkyväksi ja tuottamalla seuroille ymmärrettävää ohjeistusta.

Harrastusten Vantaan hankinta perustuu kaksivaiheiseen dynaamiseen hankintajärjestelmään (DPS): toimija ilmoittautuu ensin hankintarekisteriin ja valitsee suuralueet ja harrastuskategoriat, joihin haluaa tarjota toimintaa, ja vasta rekisteriin hyväksytyt toimijat voivat osallistua järjestelmän sisäisiin kilpailutuksiin. Prosessi kuvattiin seuran näkökulmasta JHS 152 -prosessikaaviona ja sen sanallisena selityksenä ilmoittautumisesta valmiin harrastuskauden toteutukseen. Kuvauksessa tehtiin näkyväksi myös seurojen kannalta keskeinen erityispiirre: tarjouksen jättäminen ei velvoita seuraa ottamaan ryhmiä vastaan, vaan seura voi tarjottujen ryhmien osalta hyväksyä kaikki, osan tai ei yhtään. Tämä madaltaa tarjoamisen kynnystä olennaisesti, ja sen viestiminen selkeästi osoittautui tärkeäksi.

Liikuntailtapäivän toteuttajat tulivat mukaan Harrastusten Vantaan kilpailutuksen kautta ja allekirjoittivat lisäksi liikuntailtapäivää koskevan erillissopimuksen. Ostopalvelutoiminnasta laadittiin vantaalaisten seurojen käyttöön rajattu Teams-koulutus, jonka tallenne julkaistiin YouTubessa täydentäväksi koulutusmateriaaliksi.

Ohje urheiluseura ry:lle

Seuroille tuotettiin opas Harrastusten Vantaa -toiminnan toteutukseen: kilpailutukseen osallistumiseen, tarjouksen laatimiseen ja yhdistyksen verotuskysymyksiin. Oppaan alkuperäisen sisällön kokosi Keski-Suomen

Liikunnan asiantuntija, ja se tilattiin Etelä-Suomen Liikunta ja Urheilu ry:ltä (ESLU) vantaalaisten seurojen käyttöön. Oppaan jakelu on rajattu sopimuksen mukaisesti vantaalaisille seuroille, joille se on toimitettu suoraan, eikä opasta siksi julkaista tämän raportin liitteenä. Lisätietoja oppaasta ja sen soveltamisesta voi tiedustella ESLU:lta.

Hankkeen projektikoordinaattori täydensi ja päivitti oppaan sisältöä erityisesti Harrastusten Vantaan kilpailutuksen osalta; sisällöllisesti keskeisiä täsmennyksiä olivat tarjouksen sitovuuden korjaaminen vastaamaan DPS-mallia sekä muita pieniä tarkennuksia. Verotusta koskevat täydennykset perustuvat Verohallinnon voimassa olevaan ohjeistukseen, ja oppaassa korostetaan, että verotuksellinen arviointi on aina tapauskohtaista, verottajan ohjeistus voi muuttua ja opas on yleisluonteinen tukimateriaali. Kaikki täydennykset ja muutokset merkittiin oppaaseen näkyvästi ja niiden vastuutaho nimettiin, jotta alkuperäinen ja täydennetty sisältö ovat erotettavissa toisistaan.

Liitteet: Harrastusten Vantaan palveluntarjoajaksi osallistumisen prosessikaavio (JHS 152) selityksineen. Ohje urheiluseura ry:lle on jaettu vantaalaisille seuroille erikseen (lisätiedot: ESLU).

4.2 Toimintakortit ja seurojen tukimateriaalit

Hankkeen aikana seurojen kanssa nousi esiin tarve saada tukea haastavien tilanteiden käsittelyyn. Aihe tuli esiin jo joulukuussa 2024 seurojen toiminnanjohtajien vapaamuotoisessa keskustelussa, jossa useat seurat kertoivat kokevansa väkivalta- ja häiriötilanteiden lisääntyneen erityisesti harrastetoiminnassa ja olevansa tilanteiden edessä neuvottomia. Teemaan kytkeytyi myöhemmin rinnakkaisena juonteena valtuustoaloite juniorijalkapallon kannustuskulttuurin edistämisestä. Havaintojen pohjalta käynnistettiin selvitysprosessi, jossa kaupunkia edustivat nuorisopalveluiden kohdennettu katutyö ja ESLU:n seurakehittäjä.

Selvityksen keskeisin havainto oli, että alkuvaiheen puhe lisääntyneestä väkivallasta tarkentui vaiheittain: ensin haastaviksi tilanteiksi, sitten yksittäisiksi tapauksiksi ja lopulta seurojen omiin rakenteisiin liittyviksi kysymyksiksi. Todelliset tuen tarpeet koskivat seurojen sisäisiä ohjeistuksia, järjestyssääntöjä, tilaturvallisuutta ja vastuunjakoa. Tilannetta selittää osaltaan se, että harrasteryhmiä ohjaavat usein nuoret ohjaajat, joilla on vähän pedagogista koulutusta tai kokemusta haastavista tilanteista. Seuroille järjestettiin aiheesta koulutus keväällä 2026.

Toimintakortit

Selvityksen pohjalta seuroille tuotettiin seitsemän toimintakortin sarja haastaviin ja pulmallisiin tilanteisiin: uhkaava tai väkivaltainen tilanne harjoituksessa, kiusaaminen ja henkinen väkivalta, huoltajan tai katsojan epäasiallinen käytös, ulkopuolisen henkilön häiriö tilassa, lastensuojeluhuoli, fyysinen loukkaantuminen tai tapaturma sekä sovittelu ja eettinen ongelma. Kortit ovat ohjaajalle ja valmentajalle tarkoitettuja, muokattavia ja edelleen kehitettäviä yksisivuisia pikaohjeita, joiden tavoite on, ettei toimintamallia tarvitse keksiä tilanteen keskellä. Jokainen kortti noudattaa samaa rakennetta (tilanne, toimi heti, ongelmanratkaisupolku, milloin viet asiaa eteenpäin ja kenelle ja yhteystiedot) ja samaa kolmiportaista vastuunjako: yksittäisen harjoituksen asiat hoitaa ohjaaja, laajemmat ryhmäasiat seuran nimetty vastuuhenkilö, ja vakavissa tai eettisissä ongelmissa asia viedään eteenpäin – turvallisuuden vaarantuessa suoraan lastensuojeluun tai poliisille.

Kortit toimitettiin seuroille muokattavana asiakirjana, johon seura täydentää omat vastuuhenkilönsä ja käytäntönsä. Seuroja suositellaan lisäksi nimeämään häirintäyhdyshenkilö. Kortteihin koottiin valmiiksi keskeiset tuki- ja päivystysyhteystiedot. Korttien rinnalle laadittiin seuroille yleisohje lasten ja nuorten vakaviin tilanteisiin.

Liitteet: Toimintakortit seuroille, yleisohje vakaviin tilanteisiin, väkivalta- ja haastavien tilanteiden selvitysprosessin prosessiraportti sekä seurakoulutuksen aineisto.

4.3 Tilankäytön kehittäminen

Tilankäytön kehittäminen (tavoite 3) eteni hankkeessa kahdella tasolla: liikuntailtapäivän oma tilaratkaisu toimi käytännön kokeiluna, ja rinnalla valmisteltiin työkaluja tilojen käyttöasteen näkyväksi tekemiseen.

Liikuntailtapäivä itsessään kohdensi toiminnan kellonaikaan, jolloin harjoituspaikat ovat tyypillisesti vajaakäytöllä, ja porrastettu rakenne mahdollisti saman tilan käytön kahdelle ryhmälle peräkkäin. Tilajärjestelyihin kuului myös osittainen yhteiskäyttöratkaisu, jossa tilaa jo käyttävältä seuralta sovittiin lyhyt yhteiskäyttöjakso vuoron vaihtumiseen, sekä ennalta sovitut korvaavat tilat poikkeustilanteisiin. Nämä käytännön ratkaisut osoittivat, että tilaresurssin tehokkaampi käyttö on toisinaan koordinaatio- ja sopimuskysymys.

Laajemman kartoituksen osalta hankkeessa valmisteltiin liikuntatilojen käyttöasteita visualisoivaa karttamallia, johon koottaisiin alueellisesti liikuntapaikkatiedot (kaupungin karttapalvelu, Lipas, Timmi), tuntikohtaiset varaus- ja käyttöastetiedot sekä toimijatieto. Mallia suunniteltiin pilotoitavaksi

Myyrmäessä ja laajennettavaksi myöhemmin kouluihin ja yksityisiin tiloihin. Oheen suunniteltiin myös lähistöllä sijaitsevien liikuntatilojen kartoitustyökalu harrastuksen järjestäjille ja kouluille, jonka avulla lähialueen liikuntapaikkoja voi tarkastella suhteessa etäisyyteen kävellen tai julkisilla liikkuen. Työkalusta saatiin prototyyppi valmiiksi ja se toteutettiin Matti-ohjelmistolla. Kartoitustyökalun demoversioon voi tutustua alla ilmoitetussa osoitteessa.

Tilankäytön kokonaiskartoitus koko kaupungin tasolla ei valmistunut hankekauden aikana; tavoitteen toteutumista arvioidaan luvussa 6.

Lähistöllä sijaitsevien liikuntatilojen kartoitustyökalu:

<https://matti.vantaa.fi/portal/apps/experiencebuilder/experience/?id=eb393ceac6f5467b84b601765445e898>

4.4 Lajikokeilut, kesäajan toiminta ja nuorten työllistäminen

Lajikokeiluiden ja kesäajan toiminnan tarkoituksena oli tarjota seuroille kokemus kaupungin ostopalveluprosessista ja lyhentää loma-ajan aiheuttamaa taukoa harrastamisessa, vahvistaen polkua kohti seuratoimintaa. Toimintaa järjestettiin Myyrmäen suuralueella pääosin huhti–kesäkuussa 2026. Toiminta oli osallistujille maksutonta.

Hankinta

Tarjouspyyntö lähetettiin sähköpostitse maaliskuussa 2026 viidelletoista toimittajalle, ja määräaikaan mennessä saapui kolme tarjousta, jotka kaikki täyttivät soveltuvuus- ja vähimmäisvaatimukset. Hankinnan arvo oli noin 6 000 euroa (alv 0 %) eli kansallisen kynnysarvon alittava pienhankinta.

Hankintapäätös vahvisti hyväksytyt tuntihinnat, mutta ei muodostanut sitovaa etusijajärjestystä eikä velvoittanut tilaamaan palveluita kaikilta hyväksytyiltä tarjoajilta; palvelut tilattiin erillisinä tilauksina toiminnallisen tarpeen mukaan. Ostopalveluina toteutuivat Vantaan Salamoiden lajikokeilut ja Outward Bound Finlandin luontoseikkailurata; muut hankintaprosessin ulkopuoliset kesän lajikokeilut järjestettiin muiden yhteistyömuotojen, kuten nuorisopalveluiden ja Harrastusten Vantaan, kautta.

Nuorten työllistämisen lisäosa

Luontoseikkailupolkuun liitettiin nuorten työllisyyttä tukeva lisäosa. Koska erilliselle kilpailutukselle ei ollut aikaikkunan vuoksi edellytyksiä, hankinta rajattiin alle 2 000 euroon ja toteutettiin pienhankintana. Tarjouspyyntö lähetettiin DreamChasers ry:lle, jonka kautta nuoria oli palkattu myös liikuntailtapäivän turvallisiksi aikuisiksi, ja saatu tarjous mahdollisti kolmen nuoren palkkaamisen.

Koska nuoret olivat työuransa alkuvaiheessa, osapuolten vastuista laadittiin kirjallinen työnjako: Outward Bound Finland vastasi luontoseikkailupolun sisällöstä, perehdytyksestä ja toiminnan ohjauksesta tapahtumapäivinä, DreamChasers ry toimi nuorten työnantajana, ja lapsiryhmien mukana kulkeneet kaupungin liikuntaleirien ohjaajat vastasivat ryhmänsä turvallisuudesta. Nuoret toimivat rastipisteiden ensisijaisina ohjaajina. Luontoseikkailurata toteutettiin neljänä tiistaina kesäkuussa 2026 kaupungin leiriryhmille, ja nuorille järjestettiin pakolliset perehdytykset ennen toiminnan alkua. Työnantaja kirjoitti nuorille työjaksosta työtodistukset.

Osallistuminen ja havainnot

Lajikokeilut ja kesän toiminta tavoitti lapsia laajasti: Vantaan Salamat toteutti kouluille 20 lajikokeilua, joihin kirjattiin noin 1 300 osallistumista, ja luontoseikkailuradalle osallistui noin 190 lasta 10 leiriryhmästä. Lisäksi järjestettiin koulun liikuntapäivä, jossa oli noin 100 osallistujaa ja käsipallon lajikokeiluja noin 60 osallistujalle.

Kokemukset olivat myönteisiä: kesätoiminta tarjosi matalan kynnyksen jatkumon liikuntailtapäivälle, luontoseikkailupolun lisäosa yhdisti lasten luontoliikunnan ja nuorten työelämävalmiuksien tukemisen, ja selkeä vastuunjako mahdollisti nuorille aidon ohjaajakokemuksen turvallisesti.

5 Liikuntailtapäivän tulokset ja vaikuttavuus

Tässä luvussa kootaan liikuntailtapäivän tulokset: osallistuminen, pitovoima, siirtymien ja etäisyyden merkitys, kyselyiden tulokset, tutkimusyhteistyön havainnot ja talouden pääluvut. Tulokset perustuvat kävijäseurantaan, huoltajien ja lasten kyselyihin, seurakyselyihin sekä ulkopuolisen tutkimuskumppanin ja väitöskirjatutkijan aineistoihin. Tietojen luotettavuuteen liittyvät rajaukset on kuvattu avoimesti kunkin tuloksen yhteydessä.

5.1 Osallistuminen lukuina

Liikuntailtapäiväpilotin piirissä oli alueen koko ikäluokka, 660 kolmasluokkalaista. Kausi-ilmoittautumisia kertyi noin 400 (209 syksyllä ja 192 keväällä), ja toimintaan osallistui 271 lasta, joista 129 oli mukana molemmilla kausilla. Toimintakertoja järjestettiin 22 (11 + 11), ja käyntikertoja kirjattiin noin 2 200; todellinen määrä oli tätä suurempi kirjausten puutteellisuuden vuoksi. Keskimäärin yksi lapsi osallistui noin kahdeksalle kerralle. Ilmoittautumismäärät kasvoivat jonkin verran kauden aikana.

Ilmoittautumisen yhteydessä huoltajilta kysyttiin, onko lapsella ennestään ohjattu liikuntaharrastus. Syyskaudella aiemmasta ohjatusta liikuntaharrastuksesta ilmoitettiin 113 lapsen kohdalla, joista yksi perui ilmoittautumisensa ennen toiminnan alkua, ja 97 lapsen kohdalla ilmoitettiin, ettei sellaista ollut; kevätkaudella vastaavat luvut olivat 102 ja 90. Lähes puolet ilmoittautuneista – noin 46–47 prosenttia molemmilla kausilla – olivat siis lapsia, joilla ei ollut ennestään ohjattua liikuntaharrastusta. Tämä on toimintamallin tavoittavuuden keskeisimpiä tuloksia: universaali rakenne toi mukaan juuri sen kohderyhmän, jota muu liikunnallinen harrastustoiminta ei vielä tavoita. Aiemmin harrastavien lasten harrastuskirjo oli laaja jalkapallosta uintiin sekä voimistelu-, kamppailu- ja tanssilajeihin, ja vastauksia annettiin myös englanniksi ja ruotsiksi. Kevätkaudella 33 huoltajaa täytti ilmoittautumislomakkeen englanniksi ja kuusi ruotsiksi (syksyn lomakekieliä ei dokumentoitu). Kielijakauma todennäköisesti aliarvioi monikielisten perheiden osuutta, sillä lomake täytetään usein suomeksi esimerkiksi silloin, kun suomea paremmin osaava lapsi auttaa huoltajaansa sen täyttämisessä.

Kävijäseurannan luotettavuus arvioitiin osallistujittain. Luokittelun mukaan 226 osallistujaa (83 %) oli mukana luotettavasti seurattuna, 11 (4 %) ei aloittanut lainkaan, 13:lla (5 %) oli huoltajan vahvistama keskeytys ja 21:llä (8 %) seuranta jäi kirjausaukkojen vuoksi epävarmaksi. Luotettavasti seuratuista yli puolet (135) osallistui useammin kuin joka toiselle kerralle. Erottelu varmistaa, ettei vajaan jäännyttä kirjausta tulkita osallistumattomuudeksi.

5.2 Pitovoima-analyysi ja osallistujaluokittelu

Pitovoimaa eli osallistumisen jatkuvuutta mitattiin kolmella toisiaan täydentävällä mittarilla: keskimääräinen käyntimäärä osallistujaa kohden, läsnäoloprosentti sekä loppuun asti pysyminen (aloittaneista se osuus, joka kävi vielä kauden viimeisellä kolmanneksella). Ennen lajivertailua aineistoon tehtiin kolme luotettavuuskorjausta: tanssin kolme peruuntunutta kertaa poistettiin nimittäjästä, yleisurheilun ja jalkapallon jälkimmäisen ryhmän vajaasti kirjattu syksy jätettiin pois lajin luvuista, ja sisäpalloilun alkusyksyn kirjausaukot tunnistettiin kirjausvajeeeksi eikä poissaoloiksi. Lisäksi kesken kauden lajia vaihtaneet jätettiin pois lajikohtaisista luvuista.

Laji	Keskim. käynnit	Läsnä-%	Aloitti	Pysyi loppuun	"Uinti"- korjattu
Tanssi	6,6	69 %	98 %	84 %	90 %
Temppuilu ja akrobatia	6,7	61 %	98 %	82 %	83 %
Yleisurheilu ja jalkapallo	5,3	48 %	94 %	74 %	81 %
Sisäpalloilu	4,9	45 %	94 %	71 %	78 %

*Taulukko 2. Pitovoima lajeittain luotettavuuskorjausten jälkeen. * Ilman jälkimmäisen ryhmän vajaasti kirjattua syksyä. Uintikorjattu = loppuun asti pysyminen, kun Pähkinärinteen koulu-uintien päällekkäisyys on huomioitu.*

Tanssi sekä temppuilu ja akrobatia erottuivat vahvimpina: lähes kaikki aloittaneet jatkoivat, ja yli 80 prosenttia oli mukana vielä kauden lopussa. Sisäpalloilun kirjattu luku on todennäköisesti aliarvio alkusyksyn kirjausaukon vuoksi; suuntaa antavasti arvioituna lajin läsnäolo nousisi noin 53–55 prosenttiin. Keskeinen opetus onkin kaksitahoinen: lajien välillä oli todellisia pitovoimaeroja, mutta osa erosta selittyy kirjauskäytännöillä – kävijäseurannan laatu kannattaa varmistaa heti kauden alusta.

Näennäinen loppukauden kato yhdessä koulussa osoittautui tarkemmassa tarkastelussa aikataulupäällekkäisyydeksi: Pähkinärinteen koulu-uinnit osuivat täsmälleen liikuntailtapäivän neljälle viimeiselle kerralle, ja juuri 17 koulun osallistujaa oli poissa näiltä kerroilta oltuaan sitä ennen aktiivisia. Kun päällekkäisyys huomioidaan, kaikki neljä lajia pitivät vähintään 78 prosenttia aloittaneista mukana kauden loppuun asti. Havainto on menetelmällisesti tärkeä: dropout-luvuiksi tulkittavat muutokset voivat selittyä rakenteellisilla tekijöillä, jotka selviävät vain paikallistuntemuksella.

Vahvistettuja keskeytyksiä oli 13. Syitä olivat muun muassa päällekkäinen harrastus, vastaavan harrastuksen aloittaminen seurassa, perheen aikataulumuutokset, julkisen liikenteen koettu hankaluus ja sisällön toistuvuus. Yksi kevään keskeytys kytkeytyi yksittäiseen harjoituskertaan, josta tuli runsaasti kielteistä palautetta – yksittäinenkin heikko ohjaus- ja sisältökokemus voi näkyä osallistumisessa välittömästi, mikä korostaa ohjauksen laadun merkitystä. Monilajikokonaisuuksissa pitovoimaa heikensi lisäksi se, jos lapsen lempilaji ei ollutkaan tarjolla jokaisella kerralla.

Ohjaussisällön merkityksestä saatiin kauden aikana myös myönteinen esimerkki. Temppuilussa ja akrobatiasa syyskauden loppua kohden palaute kertoi toistuvista, lähes muuttumattomista temppuradoista, ja osa lapsista lopetti kyllästyttyään – joka näkyi ilmiönä kävijäseurannassa. Kun kevätkaudelle ohjausta vahvistettiin, osallistujamäärät kääntyivät alkukevästä nousuun ja vakiintuivat kevään ajaksi tasaisemmalle tasolle. Havainto täydentää keskeytysanalyysia: sama sisältö ei kannu koko kautta, vaan kausisuunnitelman vaihtelevuus ja palautteeseen reagointi ovat pitovoiman aktiivista johtamista.

Sitoutuminen vahvistui syksystä kevääseen: keskimääräinen käyntimäärä nousi 4,9:stä 6,6:een, ja alkukaudella aloittaneista yli 70 prosenttia oli läsnä myös kauden lopussa molemmilla kausilla. Tämä tukee hankkeen lähtöoletusta siitä, että harrastamisen ensimmäiset viikot ovat kriittisin vaihe – sen yli päässeet kiinnittyivät toimintaan.

5.3 Siirtymien ja etäisyyden merkitys

Siirtymäjärjestelyjen vaikutusta tarkasteltiin vertaamalla koulujen etäisyyksiä ja siirtymätapoja osallistumisen jatkuvuuteen. Tulos oli hankkeen ennako- oletusten vastainen ja samalla sen tärkeimpiä: koulun ja harrastuspaikan välisen etäisyyden ja osallistumisen jatkuvuuden välillä ei havaittu yhteyttä (korrelaatio lähellä nollaa, $r \approx 0,07$). Pitkänkään matkan päästä tulevat lapset eivät keskeyttäneet muita useammin, kun siirtymä oli järjestetty.

Sen sijaan siirtymän sujuvuus vaikutti: sujuvasti järjestetyt siirtymät lisäsivät osallistumista, kun taas epäselvät tai hankalat siirtymät lisäsivät keskeyttämisä, ja julkisen liikenteen koettu hankaluus mainittiin keskeytyssyissä. Johtopäätös on, että ohjattu siirtymä ei ole ensisijaisesti logistiikkaa vaan yhdenvertaisuuden väline: se poistaa osallistumisen esteen, jonka jälkeen osallistumisen jatkuvuuden ratkaisee toiminnan sisältö ja laatu, ei matka. Havainto tukee resursoinnin suuntaamista siirtymien laatuun ja ohjaukseen sen sijaan, että toimintaa suunniteltaisiin ensisijaisesti etäisyyksien ehdoilla.

5.4 Kyselyiden tulokset

Huoltajille ja lapsille suunnattu loppukysely toteutettiin sähköisesti huhtikuussa 2026. Kyselyyn vastasi 75 huoltajaa yhdessä lapsensa kanssa, mikä vastaa noin 35–39:ää prosenttia kausien osallistujamäärästä. Vastaajat edustivat pääosin keskiluokkaisia ja korkeasti koulutettuja kotitalouksia, mutta mukana oli merkittävä osuus monikielisiä perheitä – havainto, joka korostaa monikielisen viestinnän merkitystä ja kertoo toiminnan tavoittaneen perheitä erilaisista kieli- ja kulttuuritaustoista.

Liikuntailtapäivä koettiin erittäin onnistuneeksi: toiminnan yleisarvosana oli 4,5 asteikolla 1–5, ja 94,7 prosenttia vastaajista oli tyytyväisiä toimintaan. Keskeisiksi vahvuuksiksi nousivat maksuttomuus, ohjatut siirtymät ja välipala, jotka yhdessä mahdollistivat osallistumisen myös perheille, joiden taloudelliset tai ajalliset resurssit ovat rajalliset. Toiminnan arvioitiin lisäävän lasten liikkumista, tarjoavan mielekästä tekemistä koulupäivän jälkeen ja tukevan perheiden arkea. Kehittämistarpeet liittyivät siirtymien turvallisuuteen, ohjausresurssien riittävyyteen ja viestinnän selkeyteen.

Harrastamisen jatkuvuuden näkymät olivat rohkaisevia: 55 prosenttia lapsista halusi jatkaa harrastamista, joka toinen kertoi innostuneensa jostakin lajista hankkeen myötä, ja seitsemän kymmenestä jatkoa suunnittelevasta aikoi jatkaa samaa lajia. Harrastamaan motivoivat liikunnan ilo ja onnistumisen kokemukset, kaverit ja uuden oppiminen; aiemmin harrastamattomilla korostui mahdollisuus kokeilla uutta ja saada kavereita. Suurimmat esteet olivat kustannukset (jotka korostuivat juuri ei-harrastavilla), ajan puute ja kulkeminen. Ilman maksuttomuutta ja ohjattuja siirtymiä osa lapsista jäisi todennäköisesti toiminnan ulkopuolelle – kyselytulos, joka kiteyttää toimintamallin yhdenvertaisuusvaikutuksen.

Liitteet: loppukyselyraportti (väitöskirjatutkija) sekä kyselyiden yhteenveto (Kolmen kampuksen urheiluopisto).

5.5 Tutkimusyhteistyö

Väitöskirjatutkimus

Helsingin yliopiston väitöskirjatutkija toteutti tutkimuskokonaisuuden, joka arvioi hankkeen vaikuttavuutta lasten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin, osallisuuden ja yhdenvertaisuuden näkökulmista. Aineistona olivat teemahaastattelut (joulukuu 2025), jota täydensi huhtikuun 2026 loppukysely soveltuvien osin. Tutkimukselle myönnettiin kaupunkikulttuurin toimialan tutkimuslupa. Osallistuminen oli vapaaehtoista ja perustui suostumukseen, eikä toimintaan osallistuminen edellyttänyt tutkimukseen osallistumista. Loppukyselyn osalta tutkijalle luovutettiin vain anonymisoitua tietoa (ks. luku 3.8). Haastattelututkimuksen kulku on dokumentoitu myös JHS 152 -prosessikuvauksena, joka on raportin liitteenä.

Tutkimuksen mukaan toimintamalli koettiin merkitykselliseksi lasten hyvinvoinnille ja harrastamiseen pääsyle, ja rakenteelliset tukitoimet – maksuttomuus, siirtymät ja välipala – näyttäytyivät keskeisinä osallistumisen mahdollistajina. Kehittämistarpeet kohdistuivat rakenteisiin, eivät toiminnan sisältöön. Tutkimuksen arvion mukaan pilottimallilla on hyvät edellytykset toiminnan vakiinnuttamiseen ja laajentamiseen.

5.6 Kolmen kampuksen urheiluopiston asiantuntijatyö

Ulkopuolisena arvioijana toiminut Kolmen kampuksen urheiluopisto (Pajulahti, Kisakallio ja Mäkelänrinne) vastasi hankkeen seurannasta, konseptoinnista ja seurakyselyistä. Asiantuntijatyön näkyvin tuotos on Liikuntailtapäivä-konseptin kuvaus (ks. luku 3.1 ja liitteet), joka jäsentää toimintamallin arvolupauksineen ja rooleineen muiden kaupunkien käyttöön.

Seuroille toteutettiin hankekauden aikana kolme kyselyä. Kyselyiden yhteenvedon keskeiset havainnot olivat:

- Pilotti vastasi hyvin mukana olleiden seurojen ja yhdistysten odotuksiin: toiminta lisäsi harrastusten näkyvyyttä, tavoitti uusia kohderyhmiä ja vahvisti seurojen, koulujen ja kaupungin välistä yhteistyötä.
- Yhden lukuvuoden mittainen toiminta kykenee aktivoimaan yksittäisiä uusia harrastajia ja tukee harrastuspolkujen syntymistä iltapäivätoiminnasta seuratoimintaan; laajempi ja pysyvämpi kiinnittyminen edellyttää pidempiaikaista toimintaa tai kohderyhmän laajentamista sekä tarkempaa seurantaa.
- Rakenteellinen toimintamalli, jossa yhdistyvät toimijoiden välinen yhteistyö, lasten valinnanvapaus ja mahdollisuus pitkäjänteiseen harrastuskokeiluun, osoittautui toimivaksi: se edisti lasten lajitaitojen kehittymistä ja paransi edellytyksiä harrastukseen kiinnittymiselle.
- Harrastuspolun onnistumisen keskeisiä edellytyksiä ovat sopivien jatkoharrastusmahdollisuuksien tarjonta, matalan kynnyksen ei-kilpailullisten harrasteryhmien saatavuus sekä lapsilähtöinen ja kannustava ohjaus.
- Toiminta koettiin osallistujien palautteissa pääosin myönteisenä, mutta ohjauksen laadussa korostuu tarve vahvistaa lapsilähtöisyyttä, ryhmänhallintataitoja ja sensitiivistä pedagogiikkaa.

- Maksuttomuus oli toiminnan tärkeimpiä vahvuuksia; harrastusten kustannukset ovat edelleen merkittävä osallistumisen este, mikä korostaa tarvetta kehittää kohtuuhintaisia toimintamalleja yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.
- Toiminnan organisointi ja toimijoiden välinen yhteistyö koettiin seuroissa sujuvaksi; kehittämistä tarvitaan erityisesti viestinnässä perheiden suuntaan sekä selkeään tiedonkulun ja toimintatapojen varmistamisessa erilaisissa tilanteissa.

Asiantuntija-arvion mukaan laajempi ja pysyvämpi kiinnittyminen seuratoimintaan edellyttää pidempiaikaista toimintaa tai kohderyhmän laajentamista sekä nykyistä tarkempaa seuranta.

Liitteet: Seurakyselyt 1–3 ja kyselyiden tuloksia –liite.

5.7. Muu yhteistyö

Kokemusasiantuntijoiden kouluvierailut

Toiminnan rinnalla pilotoitiin kokemusasiantuntijavierailuja: Vantaan kaupunki ja Eskot ry toteuttivat loppusyksyllä 2025 kolme kouluvierailua, joissa kokemusasiantuntijat kertoivat omista lapsuuden liikuntaharrastamisen kokemuksistaan. Tavoitteena oli innostaa lapsia liikkumaan ja madaltaa harrastamisen kynnystä erityisesti silloin, kun siihen liittyy haasteita, kuten neuropsykiatrisia piirteitä, turvaton kotiympäristö tai matala liikuntamotivaatio. Koulut saivat itse ehdottaa ikä- ja kohderyhmää, joille vierailu suunnattiin. Vierailut hankittiin kaupungin ja Eskot ry:n sopimuksen kautta ja yksittäiset toimeksiannot välitettiin digitaalisella alustalla; kokonaiskustannus oli noin 1 800 euroa. Toiminta toteutettiin yhteistyössä hankkeen kanssa, mutta se rahoitettiin Vantaan kaupungin muusta rahoituksesta eikä hankkeen avustusrahoista. Pilotti dokumentoitiin prosessikuvauksena, ja se on sellaisenaan monistettavissa.

Liitteet: Kokemusasiantuntijavierailujen raportti ja prosessikaavio.

5.8 Talous

Hankkeen rahoitus muodostui Etelä-Suomen aluehallintoviraston valtionavustuksesta (135 000 euroa, enintään 80 % toteutuneista kokonaiskustannuksista) ja kaupungin omarahoitusosuudesta, joka katettiin

liikuntapalveluiden budjetista. Hankkeen budjetti ilman henkilöstökuluja oli noin 123 000 euroa, joka hyödynnettiin kokonaisuudessaan. Suurimmat kuluerät olivat liikuntailtapäivän ohjaajakulut (40 000 euroa), turvallisten aikuisten kulut (25 000 euroa), tutkimus, vaikuttavuusarviointi ja konseptointi (26 000 euroa) sekä matka- ja kuljetuskustannukset (10 000 euroa). Turvallisten aikuisten kokonaiskustannuksista noin 15 000 euroa rahoitettiin hankkeesta ja noin 10 000 euroa Vantaan kaupungin perusopetuksen budjetista, eikä jälkimmäistä osuutta sisällytetty hankkeen kustannuksiin. Välipaloista ei muodostunut lainkaan erillistä kustannusta. Rahoittajalle laadittava avustusselvitys kustannuserittelyineen on tehty erillisenä.

Toimintamallin siirrettävyyden kannalta olennaisimpia ovat yksikkökustannukset: liikuntailtapäivän toimintakustannukset olivat noin 80 000 euroa ilman koordinaatiokuluja, eli yhden toimintakerran järjestelykustannukset olivat noin 3 200 euroa, yhden osallistujan kausikustannus noin 200 euroa ja yhden käyntikerran kustannus noin 36,5 euroa. Luvut sisältävät ohjauksen, turvallisten aikuisten siirtymät, kuljetukset ja välipalat. Kustannusrakenne kertoo, että malli on osallistujaa kohden verrattain kallis silloin, kun osallistujamäärä jää arvioitua pienemmäksi – kustannustehokkuutta parantaisivat ennen kaikkea korkeampi osallistumisaste ja kevyemmät siirtymäratkaisut. Tätä arvioidaan tarkemmin luvuissa 6 ja 7.

Varsinainen avustusselvitys rahoittajalle kustannuserittelyineen on laadittu erillisenä asiakirjana, eikä siitä julkaista liitettä.

6 Tavoitteiden toteutumisen arviointi

Tässä luvussa arvioidaan hankehakemuksen neljän tavoitteen toteutumista lukujen 3–5 havaintojen pohjalta. Arvio on tarkoituksella suora: se kertoo, mikä onnistui, mikä toteutui osittain ja mikä jäi kesken – jälkimmäisetkin ovat arvokasta tietoa toimintamallia harkitsevalle.

Tavoite 1: Seurojen osallistumisen lisääminen ja kynnnyksen madaltaminen

Arvio: toteutui hyvin. Seitsemän urheiluseuraa ja yhdistystä osallistui liikuntailtapäivän toteutukseen kilpailutuksen kautta, ja seurat olivat mukana suunnittelussa alusta alkaen. Jatkoa ajatellen osallistumisen kynnystä on madallettu konkreettisilla työkaluilla: DPS-hankintaprosessi on kuvattu seuran näkökulmasta ja seuroille on tuotettu kilpailutusopas sekä koulutustallenne. Seurakyselyiden mukaan seurojen ymmärrys toiminnan vaatimuksista kasvoi ja lasten valmius harrastaa kehittyi vuoden aikana. Hallinnollinen työ on kuitenkin edelleen todellinen kynnys erityisesti pienille, vapaaehtoisvoimin toimiville seuroille, joten tuotetun materiaalin ylläpito ja aktiivinen kehittäminen sekä jakaminen on olennaista myös hankkeen jälkeen.

Tavoite 2: Polku Harrastusten Vantaan toiminnasta seuraharrastukseen

Arvio: toteutui osittain. Toimintamalli rakensi polun alkupään vahvasti: koko ikäluokan tavoittava, maksuton ja tuettu kokeilujakso antoi lapsille tavallista pidemmän mahdollisuuden kiinnittyä lajiin, ja tulokset tukevat polun toimivuutta – 55 prosenttia halusi jatkaa harrastamista ja seitsemän kymmenestä jatkajasta samassa lajissa. Kesäajan toiminta lyhensi loma-ajan taukoa toimintaan osallistuneilla tavoitteen mukaisesti. Seurojen harrasteryhmätarjonnan kehittäminen jatkui koko hankekauden ajan, mutta polun loppupää on edelleen sen varassa, että innostuneelle lapselle on osoitettavissa kohtuuhintainen jatkoryhmä: harrastusmaksut ovat keskeinen este juuri niille lapsille, joita toiminta erityisesti tavoitti. Olennaista on myös arvioinnin ajoitus: polun vaikuttavuus seuratoimintaan siirtymisen osalta on todennettavissa luotettavasti vasta hankepilottia seuraavana lukuvuonna, kun perheet hakevat harrastamiselle jatkumoa. Hankkeen aikana käytiin lisäksi periaatteellista keskustelua siitä, missä määrin Harrastamisen Suomen mallin mukainen toiminta täydentää ja missä määrin se korvaa polkua, joka on perinteisesti kulkenut suoraan seurojen omaan toimintaan – kysymys, joka on syytä pitää esillä toimintaa vakiinnutettaessa.

Tavoite 3: Tilankäytön kehittäminen

Arvio: toteutui suppeimmin. Liikuntailtapäivä itsessään osoitti käytännössä, että iltapäivän vajaakäyttötunnit, porrastus ja yhteiskäyttöjärjestelyt tehostavat tilojen käyttöä, ja nämä ratkaisut ovat siirrettävissä sellaisenaan. Hankekaudella valmisteltiin lisäksi alueen liikuntatilojen käyttöasteita visualisoivaa karttamallia sekä lähiliikuntatilojen kartoitusta avustavaa työkalua, jonka avulla esim. opettajat ja harrastustoiminnan järjestäjät voivat yhdellä silmäyksellä kartoittaa lähistöllä sijaitsevia liikuntatiloja etäisyyden perusteella suhteutettuna kävelyyn tai julkisilla liikkumiseen. Hankehakemuksessa kuvattua tilankäytön kartoitusta, joka tarkentui alueelliseksi ja jatkuvasti päivittyväksi liikuntatilojen käyttöastekartaksi ei toteutettu hankekauden aikana. Sen sijaan lähiliikuntatilojen kartoitus sektorityökalulla eteni Matti-ohjelmistossa kehitetyksi prototyyppiä kaupungin mittaus- ja geopalveluiden edistämänä. Kehittämistyö jatkuu hankkeen jälkeen osana liikuntapalveluiden perustoimintaa.

Tavoite 4: Monistettavan yhteistyömallin pilotointi

Arvio: toteutui. Liikuntailtapäivä toteutettiin täysimittaisesti koko lukuvuoden ajan yhdeksän koulun, seitsemän seuran ja neljän toimipisteen kokonaisuutena, ja aluepäällikön johdolla rehtoreiden yhteinen lukujärjestyspäätös – mallin vaikein rakenteellinen edellytys – saatiin aikaan. Malli konseptoitiin ulkopuolisen asiantuntijan toimesta ja dokumentoitiin JHS 152 -prosessikuvauksina niin, että se on toistettavissa. Olennainen täsmennys koskee sanaa laajennettavissa: malli on monistettavissa, mutta ei nykyisellä kustannusrakenteella sellaisenaan laajennettavissa koko kaupunkiin. Laajentaminen edellyttää kustannustehokkaampia variaatioita, joita käsitellään luvussa 7.3.

Kokonaisuutena hanke saavutti ydintavoitteen: se osoitti, että koko ikäluokan tavoitettava, koulupäivään kytketty ja tuettu harrastusmalli on toteutettavissa ja että se tavoittaa myös lapset, joita nykyiset rakenteet eivät tavoita. Keskeneneräisiksi jääneet osat – tilakartoitus ja harrastuspolun loppupää – ovat luonteeltaan jatkuvaa kehittämistyötä, jolle hanke tuotti pohjan.

7 Johtopäätökset, opit ja suositukset

7.1 Vahvuudet

Toimintamallin vahvuudet kiteytyvät saavutettavuuteen, jolloin toiminta mahdollistettiin osaksi jokaisen kolmasluokkalaisen arkea. Universaali, koko ikäluokan kattava rakenne poisti valikoitumisen: Maksuttomuus, ohjatut siirtymät, välipala ja monikielinen viestintä purkivat juuri niitä esteitä, jotka kyselyissä tunnistettiin merkittävimmiksi – ja joita ilman osa lapsista olisi jäänyt toiminnan ulkopuolelle. Osallistujien tyytyväisyys oli korkea, ja toiminta tuki tutkimushavaintojen mukaan lasten hyvinvointia ja perheiden arkea.

Rakenteellisena vahvuutena oli selkeä roolitus: koulut mahdollistivat ajankohdan ja viestinnän, kaupunki rakenteet ja koordinaation, seurat sisällön. Koulupäivän yhteyteen sijoittuminen teki osallistumisesta luontevan osan päivää ja vapautti perheiden iltoja. Hankkeen dokumentaatio – prosessikuvaukset, oppaat ja analyysit – on itsessään vahvuus, joka tekee mallista siirrettävän.

7.2 Kehittämiskohteet

Kehittämiskohteet kohdistuivat rakenteisiin, eivät toiminnan ideaan. Keskeisimmät ovat:

- **Siirtymien ohjauksen laatu.** Siirtymät olivat mallin kriittisin lenkki: sujuvina ne kannattelivat osallistumista, epäselvinä lisäsivät keskeytyksiä. Turvallisten aikuisten perehdytystä, määrää ja pysyvyyttä kannattaa vahvistaa erityisesti kauden alussa.
- **Ohjaajaosaamisen vaihtelu ja sijaisjärjestelyt.** Yksittäinenkin heikko ohjauskokemus kauden alussa näkyi osallistumisessa välittömästi. Ohjaajien perehdytys yhteisiin kasvatustavoitteisiin ja ennalta sovitut sisällöt sekä sijaiskäytännöt ovat laadunvarmistuksen ydin.
- **Viestintä.** Perheet tarvitsevat selkeän, yksikanavaisen ja monikielisen tiedon aikatauluista, siirtymistä ja poikkeuksista. Wilma ja sähköpostiviestintä tavoitti hyvin, mutta viestien määrä ja ajoitus vaativat suunnittelua.

- **Ryhmäytyminen.** Eri kouluista tulevien lasten ryhmäytymistä olisi pitänyt tukea enemmän erityisesti ensimmäisillä kerroilla; yhteenkuuluvuus on pitovoiman perusta.
- **Seurannan laatu.** Kävijä- ja osallistujaseurannan toteutumista on syytä tarkastella kauden aikana – kirjausaukot vaikeuttivat liikuntailtapäivän tulosten arviointia.
- **Harrastuspolun loppupää.** Seurojen harrasteryhmätarjonta ja maksuttomat tai edulliset jatkopolut ratkaisevat, muuttuuko innostus pysyväksi harrastamiseksi.

7.3 Toimintamallin siirrettävyys

Malli on monistettavissa, ja sen edellytykset ovat tiedossa: alueen koulujen rehtoreiden yhteinen päätös lukujärjestyksestä, riittävä koordinaatioresurssi, seurojen sitoutuminen ja siirtymien järjestäminen. Nykyisellä kustannusrakenteella (noin 200 euroa osallistujaa kohden kaudessa) malli ei kuitenkaan ole sellaisenaan laajennettavissa koko kaupungin mittakaavaan. Kustannuksia hallitaan kolmella vivulla: osallistumisasteen nostaminen (kiinteät kustannukset jakautuvat useammalle), siirtymä- ja kuljetusratkaisujen keventäminen (etäisyys ei ratkaise pitovoimaa, joten toimipisteiden sijoittelulla ja kävelysiirtymillä voidaan säästää kuljetuksista tinkimättä yhdenvertaisuudesta) sekä olemassa olevien rakenteiden hyödyntäminen (hävikkivälipala).

Toimipisteiden sijainti vaikutti kustannuksiin konkreettisesti. Kolme neljästä liikuntapaikasta sijaitsi noin kilometrin etäisyydellä toisistaan, mutta yksi lähes neljän kilometrin päässä muista, mikä nosti siirtymäjärjestelyjen kustannuksia ja teki organisoinnista vaativampaa. Autenttisissa harrastustiloissa toimimisesta ei silti kannata luopua kevyin perustein: se, että lapset pääsivät kokeilemaan lajeja tiloissa, joissa seurat muutenkin järjestävät toimintaansa ja jotka on suunniteltu kyseisen lajin harrastamiseen, tukee harrastuspolkua ja seuratoimintaan kiinnittymistä. Jos siirtymiin on kuitenkin käytettävissä vain vähän resursseja, lajit kannattaa valita niin, että kaikki liikuntaolosuhteet sijaitsevat lähellä toisiaan.

Ryhmien mitoituksesta hanke tuotti oman suosituksensa. Liikuntailtapäivässä tanssia lukuun ottamatta jokaisessa ryhmässä oli vähintään kaksi ohjaajaa, ja ryhmäkoot olivat siksi Harrastusten Vantaan liikuntaryhmien keskimääräistä kokoa suuremmat. Kokemus oli myönteinen: erityisesti palloilussa suuri ryhmä mahdollisti monipuolisemmat harjoitusvariaatiot, toiminta pysyi mielekkäänä

silloinkin, kun poissaoloja oli paljon, ja liikuntatilat tulivat tehokkaammin käytetyiksi. Hanke suosittelee, että kunta suunnittelee ryhmäkoot kahden tarpeen pohjalta. Ensinnäkin mitoituksessa kannattaa kuulla palveluntarjoajien näkemys lajin optimaalisesta ryhmäkoosta ja mahdollisesta kahden ohjaajan tarpeesta: kahden ohjaajan malli laajentaa ohjauksen variointimahdollisuuksia, mahdollistaa tehtävänjaon esimerkiksi tapaturmatilanteissa, vahvistaa ohjaajan oikeusturvaa ja tarjoaa vertaistukea, mikä voi lisätä ohjaajien työssä viihtymistä ja harrastuskertojen sujuvuutta. Toiseksi pienryhmien tarve on tunnistettava erikseen: pienemmät ryhmät ovat perusteltuja esimerkiksi lapsille, jotka kuormittuvat suurissa ryhmissä. Kaikkia ryhmiä ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukaista suunnitella pienryhmiksi, sillä ryhmä koko on myös resurssi- ja tilankäyttökysymys.

Siirtymien mitoituksessa kannattaa huomioida etäisyyden lisäksi käytettävissä oleva aika ja lasten ikätaso. Virallista ikäryhmäkohtaista suositusta harrastusmatkojen pituudesta ei ole, mutta sama periaate on kirjattu perusopetuslain koulumatkasäännöksiin: kuljetusoikeus määräytyy paitsi matkan pituuden myös sen mukaan, onko matka oppilaan ikä huomioon ottaen liian rasittava, ja pienimpien oppilaiden päivittäiselle koulumatka-ajalle on asetettu yläraja. Tutkimusten mukaan lasten aktiivinen kulkeminen vähenee jyrkästi yli viiden kilometrin matkoilla, ja kaupunkisuunnittelussa pienimpien lasten liikuntaympäristöt mitoitetaan tyypillisesti alle kilometrin kävelyetäisyydelle kodista. Nyrkkisääntönä voidaan pitää, että mitä nuorempi lapsi, sitä lähempänä ja lyhyemmän siirtymän päässä toiminnan tulisi sijaita; lapsen kasvaessa harrastusympäristö voi ulottua laajemmalle.

Liikuntailtapäivän kokemus antaa mitoitukseen konkreettiset lähtöarvot kolmasluokkalaisille: enintään 1,5 kilometrin kävelymatka – myös joukkoliikenteeseen yhdistettynä – osoittautui toimivaksi, ja siirtymät saatiin ensimmäisten harjoittelukertojen jälkeen toteutettua 30 minuutin aikaikkunassa. Tämäkin matka saattoi olla heikomman kunnon omaaville lapsille raskas kävelymatkan kuormittavuuden tullessa ilmi yksittäisissä keskeyttämistä koskeneissa huoltajien viesteissä. Lapset ovat aikuisia hitaampia kävelijöitä, ja tämä kannattaa viedä myös reittisuunnittelun asetuksiin asti (ks. luku 3.5). Kiireetön siirtymä on myös turvallinen siirtymä.

Hankkeessa oli tarkoitus arvioida liikemittareilla, kuinka suuren osan lapsen päivittäisestä kokonaisliikkumisesta siirtymät tuottavat, mutta osiota ei ehditty toteuttaa hankekauden aikana. Jatkoa ajatellen suunnittelun tueksi tarvittaisiin kokeelliseen tutkimukseen perustuvia, ikäryhmäkohtaisia suosituksia tarkoituksenmukaisista harrastusmatkojen pituuksista – samalla tunnistuen, että lapsen senhetkinen kuntotaso vaikuttaa siihen, kuinka raskaaksi siirtymä koetaan.

Koulujen henkilökunnan käyttöä sekä HSL Kanta-korttikäytäntöä hyödynnettiin kyseisessä pilotissa siirtymissä ja niihin liittyvissä tilanteissa. Selvityksen myötä ilmeni, että perusopetuslaki sisältää rajoitteita koulun ja vapaa-ajan toiminnan jouhevalle yhteistyölle koulun henkilökunnan palkkausasioissa. Lisäksi HSL Kanta-kortti tarvitsee aina lasten mukana kulkevan ohjaajan, jonka matka maksetaan erikseen, joten vapaa-ajan harrastuksiin matkaamiseen tulisi kehittää jouhevampia ja edullisempia ratkaisuja.

Perheillä harrastuksiin siirtymien kustannuksia ei ole lähtökohtaisesti huomioitu harrastuksiin liittyvissä rahallisissa tukimalleissa. Yksi jatkokehittämisen suunta on pääkaupunkiseudun yhteinen harrastusmatkalippu, joka kytkettäisiin harrastuksiin tai koulupäivään ja kehitettäisiin yhteistyössä HSL:n kanssa. Vertailukohtaa tarjoaa Mikkeli, jossa kaikki peruskoululaiset saavat maksuttoman joukkoliikennekortin, joka kattaa koulumatkojen lisäksi myös vapaa-ajan matkat ympäri vuoden. Vastaavan mallin kustannukset ja toteutustapa Vantaalla ovat avoin selvityskysymys, joka kytkeytyy laajemmin lasten itsenäisen liikkumisen ja harrastamisen saavutettavuuden edistämiseen.

Edellä esitellyn mallin elementit ovat modulaarisia: toinen kunta voi ottaa käyttöön kokonaisuuden tai vain osan – esimerkiksi liikuntailtapäivän konseptin, ohjattujen siirtymien mallin, turvallisen aikuisen perehdytyksen tai hävikkilipalan hyödyntämisen. Konseptikuvaus, prosessikuvaukset ja tämän raportin liitteet on laadittu tätä käyttöä varten. Ikäluokka, viikonpäivä ja lajivalikoima ovat paikallisesti sovitettavia parametreja.

7.4 Tiedolla johtamisen synteesi

Hankkeen data-analyysit tiivistyvät kuuteen siirrettävään oivallukseen, jotka yhdessä muodostavat toimintamallin tietopohjan:

- **1. Etäisyys ei ratkaise, siirtymä ratkaisee.** Matkan pituus ei ollut yhteydessä osallistumisen jatkuvuuteen, mutta siirtymän sujuvuus oli. Ohjattu siirtymä on yhdenvertaisuusinvestointi, ei logistiikkakulu.
- **2. Universaali rakenne tavoittaa ne, joita kohdennettu työ ei tavoita.** Koko ikäluokan malli toi mukaan aiemmin harrastamattomia lapsia, joilla jatkamisen halu oli vahvinta ja joiden esteet – kustannukset ja kulkeminen – ovat rakenteellisia.

- **3. Kaksi ensimmäistä kuukautta ovat kriittinen ikkuna.** Alkuvaiheen yli päässeet kiinnittyivät: sitoutuminen vahvistui syksystä kevääseen. Tukirakenteet kannattaa painottaa kauden alkuun.
- **4. Ohjauksen laatu näkyy osallistumisessa välittömästi.** Pitovoima vaihteli lajeittain, ja yksittäinen heikoksi koettu kerta tuotti notkahduksia. Laji ei ratkaise yksin – kokemus ratkaisee.
- **5. Dropout-luku ei aina ole dropout.** Näennäinen loppukauden kato selittyi koulu-uintien päällekkäisyydellä. Datan rinnalle tarvitaan paikallistuntemusta ennen johtopäätöksiä.
- **6. Seurannan laatu on tulosten laatua.** Kirjausaukot aliarvioivat kahden lajin pitovoiman. Yhtenäiset kirjauskäytännöt ja niiden noudattaminen ovat edellytys tiedolla johtamiselle.

7.5 Muistilista mallin käyttöönottoon

Muistilista kokoaa toimenpiteet kunnalle tai muulle toimijalle, joka harkitsee liikuntailtapäivämallin käyttöönottoa. Yksityiskohdat löytyvät viitatuista luvuista ja liitteiden prosessikuvauksista.

Ennen päätöstä

- Varmista alueen koulujen rehtoreiden yhteinen tahtotila: mallin perusta on päätös päättää valitun ikäluokan koulupäivä samana päivänä samaan aikaan (luku 3.1).
- Kartoita alueen seurat ja niiden todellinen kyky tarjota ohjaajia sekä harrasteryhmiä polun jatkoksi (luvut 4.1 ja 5.6).
- Laske kustannusarvio yksikkökustannusten avulla (luku 5.8) ja päätä siirtymäratkaisujen taso: kävely, joukkoliikenne, tilauskuljetus (luku 3.5).
- Tarkista liikuntapaikkojen sijainti toisiinsa nähden: jos siirtymiin on käytettävissä vain vähän rahaa, valitse lajit niin, että kaikki liikuntaolosuhteet ovat lähekkäin (luku 7.3).

- Mitoita siirtymän pituus ja siihen varattava aika ikätason mukaan: kolmasluokkalaisilla toimiva enimmäiskävelymatka oli 1,5 kilometriä ja siirtymäikkuna 30 minuuttia (+ tuntiin valmistautuminen). Reittisuunnittelussa kannattaa käyttää rauhallista tai hidasta kävelynopeutta riippuen ikätasosta ja ryhmäkoosta (luvut 3.5 ja 7.3).
- Varaa koordinaatioresurssi: malli edellyttää nimettyä koordinaattoria, jolla on kokonaisvastuu.

Valmisteluvaihe (noin 6 kuukautta ennen aloitusta)

- Tee tietosuojan vaikutustenarviointi ja informointiasiakirja ennen ensimmäistäkään lomaketta (luku 3.8).
- Hanki toteuttajat: kuvaa hankintaprosessi seuroille ymmärrettävästi (luku 4.1).
- Suunnittele ryhmäkoot kahden tarpeen pohjalta: kuule palveluntarjoajien toiveet lajin optimikoosta ja kahden ohjaajan tarpeesta sekä tunnista pienryhmien tarve erikseen – kaikkia ryhmiä ei kannata mitoittaa pienryhmiksi, sillä ryhmä koko on myös resurssi- ja tilankäyttökysymys (luku 7.3).
- Selvitä joukkoliikenteen lippukäytännöt ja tilauskuljetustarpeet matka-aikojen perusteella; varmista tilausjärjestelmien käyttöoikeudet ajoissa (luku 3.5).
- Rekrytoi ja perehdytä turvalliset aikuiset: liikennekasvatus ja psykologinen turvallisuus (luku 3.3; koulutusrunko liitteenä).
- Sovi välipalaratkaisu ja erityisruokavalioiden tiedonkulku kaupungin ateriapalvelun kanssa (luku 3.4).
- Laadi turvallisuusohjeet ja tarvittavat käännökset valmiiksi: tapaturmaprosessi, vakuutus ja väkivaltatilanteiden toimintamalli – huomioi, että toiminta on vapaa-aikaa, ei koulun toimintaa (luku 3.7).

Ilmoittautuminen ja kauden käynnistys

- Rakenna ilmoittautuminen koulujen viestintäkanavan kautta ja kysy vain välttämätön tieto; mahdollisuuksien mukaan hyödynnä koululle jo ilmoitettuja tietoja (luku 3.2).
- Sovi kävijäseurannan kirjauskäytännöt ja vastuut ennen ensimmäistä kertaa (luvut 5.2 ja 7.4).
- Pyydä palveluntarjoajia panostamaan ensimmäisiin viikkoihin: ryhmäytyminen, siirtymien harjoittelu etukäteen ja ohjauksen laatu ratkaisevat pitovoiman (luvut 5.2 ja 7.2).
- Varmista sijaisohjaajakäytännöt ja viesti poikkeuksista perheille yhdellä selkeällä kanavalla.

Kauden aikana ja sen jälkeen

- Seuraa osallistumista viikoittain ja reagoi notkahduksiin heti – selvitä syy ennen johtopäätöksiä (luku 7.4).
- Kerää palaute lapsilta, huoltajilta ja seuroilta vähintään kauden päätteeksi (luku 5.4).
- Rakenna polun jatko: varmista, että innostuneelle lapselle on osoitetaan konkreettinen ja edullinen harrasteryhmä (luvut 5.6 ja 7.2).
- Kartoittakaa kunnan loma-ajan toimintamuodot ja viestikää niistä perheille harjoitustauon lyhentämiseksi (luku 4.4).

Liitteet

Liitteet on ryhmitelty aihepiireittäin. Ne julkaistaan raportin yhteydessä erillisinä tiedostoina. Ohjausryhmän muistiot ja esitysaineistot ovat hankkeen sisäisiä työaineistoja, ja seuroille rajattuun jakeluun tuotettu Ohje urheiluseura ry:lle on toimitettu vantaalaisille seuroille erikseen; nämä eivät sisälly julkaistaviin liitteisiin.

A. Hankkeen perusta

- Hankkeen loppuraportti
- Hankehakemus ja valtionavustuspäätös (kooste)
- Prosessikuvaukset (JHS 152)
 - Ilmoittautuminen ja ryhmiinjako
 - Turvallinen aikuinen
 - HSL-lippujen ja Kanta-korttien hankinta
 - Tilauskuljetusten hankinta
 - Välipalojen järjestäminen
 - Tapaturmaohjeistus
 - Väkivalta- ja kiusaamistilanteiden käsittely
 - Väitöskirjatutkijan haastattelututkimus
 - Harrastusten Vantaan palveluntarjoajaksi osallistuminen
 - Kokemusasiantuntijoiden kouluvierailut

B. Liikuntailtapäivä-konseptin kuvaus (Kolmen kampuksen urheiluopisto)

- Konseptikuvaus Liikuntailtapäivästä
- Heittäydy harrastukseen - opas toimijoille ja ohjaajille
- Liikuntailtapäivän sisällöt
- Urheiluseurojen kyselyiden tuloksia

C. Muut materiaalit

- Kasva harrastajaksi – ja harrastajan vanhemmaksi -opas (14 kieliversiota)
- Toimintakortit seuroille ja yleisohje vakaviin tilanteisiin
- Turvallinen aikuinen: koulutuskoonti, perehdytysdiat, havainnointilomake ja palautekeskustelun kooste
- Osallistujien infokirje
- Ilmoittautumis- ja suostumuslomakkeet

D. Tietosuoja

- Kuvaus tietosuojan vaikutustenarvioinnin ja informointiasiakirjan toteutuksesta ja tiedonkäsittelykaaviot (tasot 1–3)
- Informointiasiakirjat

E. Kysely- ja tutkimusraportit

- Loppukyselyraportti huoltajille ja lapsille (väitöskirjatutkija)
- Liikuntailtapäivän tutkimusraportti (väitöskirjatutkija)
- Väkivalta- ja haastavien tilanteiden selvitysprosessin raportti